50 kr

SUNNE-BYGDA

Årgång 18 Årsskrift för Sunne Hembygdsförening År 2008

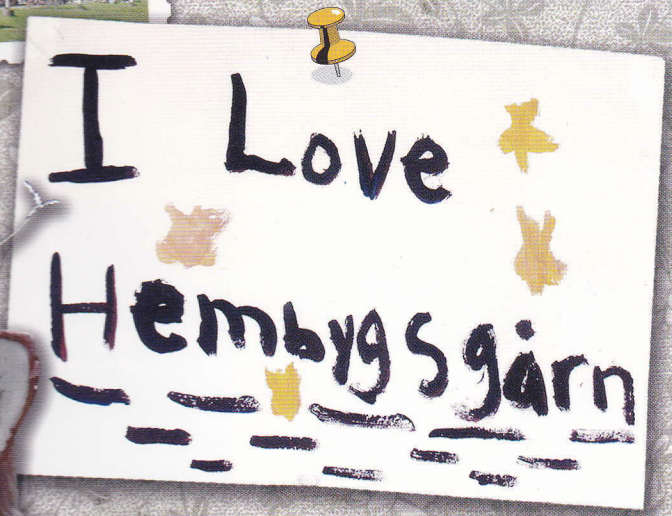

WWW.SUNNEHEMBYGDSFORENING.SE

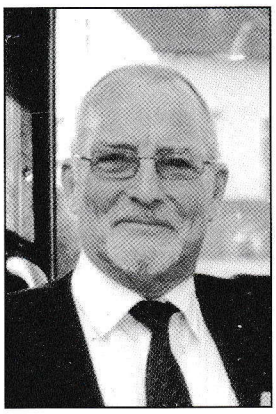

Ordföranden har ordet

Så var det dags att skriva några rader om året som gått och lägga till handlingarna. Först av allt måste jag tacka mina medarbetare i styrelsen och övriga medlemmar som har ordnat med allt arbete ute och inne, organiserat personal till bak av kaffebröd, kökspersonal till korvförsäljning, kaffeservering och disk. Nämnas bör fester som Valborg och Midsommar men även nävgrötskvällar med tillhörande fläskstekning och grötkok för mer än 100 gäster per gång. På barnkulturdagen gjordes också en stor insats.

Askersbygården har fyllt 50 år på sin nuvarande plats med festligheter och tal. Sunne Hembygdsförening bildades 1923, och 2008 blir föreningen 85 år.

Varje medlem är viktig för föreningens fortsatta verksamhet inom kultur och vård av vår fina hembygdsgård. Mitt önskemål är att öka medlemsantalet med yngre damer och herrar.

Måste rikta ett tack till vandrarhemsdamerna som håller hög standard på uthyrning vilket är bra PR för hembygdsgården och till Trollbodens Catering som bidrar till uthyrning av Askersbygården. Hoppas att alla känner sin delaktighet i verksamheten på hembygdsgården. Tack!

Gunnar Andersson

Innehåll

4 **Dagbok 2007**
Pia Eriksson och Olle Gustafsson

7 **Evelyn Karnlind till minne**
Pia Eriksson

8 **Planerade aktiviteter 2008**
Styrelsen

9 **Barnkulturdagen 2007**
Tuula Dajén

10 **Askersbygården – 50 år på nuvarande plats**
Lars Wennberg och Hugo Jansson

13 **Piporgeln på Tingsgårdens museum**
Suzanne Kruse och Lars Wennberg

15 **Skolprojektet "Senna fôr" hösten 2007**
Lars Wennberg

17 **Utförda arbeten under året**
Gunnar Andersson och Göran Jonasson

18 **Arkivens dag 2007**
Kristina Hellberg

19 **Jöns Jönsson – beskylld för faderskap**
Arne Linnarud

20 **Förbud mot spelmän vid vigsel**
Pelle Räf

21 **Björkefors – boplats redan under stenåldern**
Pia Eriksson

22 **Häxprocessen i Sunne 1673**
Ragnar Magnusson

25 **Min första – och sista – resa till Blåkulla**
Ulla-Britt Larsson

26 **Gamla tidningnotiser**
Ulla-Britt Larsson

28 **Gyllebybacken**
David Myrehed

30 **Prostskogen**
Martin Håkansson

32 **Horntjärn – vattenreservoaren**
David Myrehed

36 **En gammal lanthandel berättar**
Göran Jonasson

38 **Selma Lagerlöfrummet på Tingsgården**
Lars Wennberg

Välkommen som medlem i Sunne Hembygdsförening

Avgift, enskild medlem	125 kr
Familj	200 kr
Företag	250 kr

Som medlem i Sunne Hembygdsförening får du

- Medlemstidningen Sunne-Bygda 1 n:r/år
- Reducerad hyreskostnad, lika med medlemsavgiften, för Askersbygården
- Kulturresa för medlemmarna till reducerat pris kommer att anordnas under 2008
- På årsmötet utlottas hantverksalster på medlemsnumren

Sunne Hembygdsförening
Hembygdsvägen 7
686 31 Sunne
tel: 0565-101 20
Bankgiro 5144-7704

www.sunnehembygdsforening.se
e-post: bildarkivet.sunne@telia.com

Teckning och foto från barnkulturdagen och midsommarfirande

Bildkollage och foto: Marie Söhrman.
Flicka med mask foto: Solweig Larsson

Sunne-Bygdas redaktion

Ansvarig utgivare	Gunnar Andersson
Redaktör	Pia Eriksson
Redaktionen	Ulla-Britt Larsson
Redaktionen	Martin Håkansson
Redaktionen	David Myrehed
Redaktionen	Marie Söhrman
Grafisk form	Kjell Sundström

Sunne-Bygda ISSN 1650-0237

Hembygdsföreningens styrelse 2007

Ordf. Gunnar Andersson	0565-71 18 32
Vice. ordf. Torsten Norén	0565-126 05
Kassör Hans Gullström	0565-127 70
Sekr. Pia Eriksson	0565-430 26
Vice sekr. Marianne Åhman	0565-104 14

Ledamöter

Göran Jonasson	0565-108 96
Kjerstin Ekholm	0565-127 29

Suppleanter

Elsie Wikström	0565-108 33
Lennart Einarsson	0565-102 44
Anna-Lisa Luotonen	054-54 42 35

Revisorer

Göte Oregren	0565-147 75
Leif Forsman	0565-603 95

Valberedning

Anna-Lena Nilsson sammankallande	0565-71 14 25
Susanne Larsson	0565-142 92
Martin Håkansson	0565-71 10 56

ACCESS-projekt

Hans Gullström	0565-127 70

Värdpar för Askersbygården

Gunnar Andersson och Mona Ring	0565-71 18 32
Göran och Anita Jonasson	0565-108 96

Arkiv, registrering av gåvor

Kerstin Meric	0565-920 88

Arkivet på Anneforsskolan

Bild- och ljudarkivet	0565-101 20
Lars Wennberg	0565-71 16 10

Visningar och guidning

Olle Gustafsson	0565-109 58
Kerstin Meric	0565-920 88, 070-791 34 60

Bokning av Askersbygården

STF Vandrarhem Sunne	0565-107 88

Dagbok 2007

Gunnar Andersson, hembygdsföreningens nye ordförande, får ordförendeklubban av Pia Eriksson, avgående ordförande. Foto Lars Wennberg.

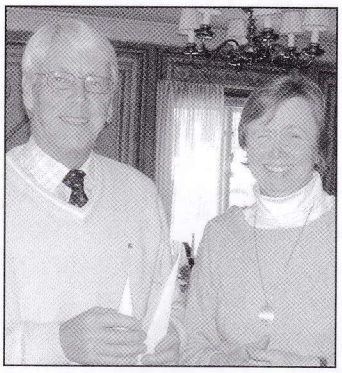

T. v. Göte Oregren, hembygdsföreningens senaste hedersmedlem. Foto Lars Wennberg.

Mars

Söndag 4 mars. Årsmöte på Askersbygården. Mötet inleddes med en tyst minut för att hedra minnet av Sven-Olof Ohlson och Karl Berglund. Gunnar Andersson valdes till ny ordförande. Styrelsen valde Göte Oregren till hedersmedlem vilket uppmärksammades.

Göte har varit föreningens kassör under flera år. Han har under den tiden och senare fullgjort mycket förtjänstfulla uppgifter för föreningen. Fortfarande är han ett stort stöd för föreningen med sin välvilja och sina värdefulla insatser närhelst han blir tillfrågad.

Tisdag 20 mars. Bildvisning på Askersbygården, med Kjell och Marie. Mest bilder utanför Sunne visades. Ett 50-tal personer mötte upp. Kaffeservering.

April

Lördag 14 april. Städdag både ute och inne, femton personer hjälpte till.

Valborgsmässoafton 30 april. Traditionellt Valborgsmässofirande med mycket folk. Kaffeservering och underhållning. Marianne Åhman hälsade välkommen och Sunne Manskör sjöng under ledning av Lars Wistrand. Vårtalare var Ola Persson.

Juni

Lördag 2 juni. Bygdedag i Sunne centrum, med lokala utställare. Gunnar och Göran startade upp, Mona och Pia fortsatte dagen.

Onsdag 6 juni. Kyrkogårdsvandring med Olle Gustafsson och Arne Persson. En varm dag, många aktiviteter i Sunne kommun, ändå kom ett 40-tal personer. Hembygdsföreningen serverade kaffe i församlingshemmet. Birgit och David Myrehed besökte Berga i Lysvik där representerade de Sunne Hembygdsförening vid Lysviks hembygdsförenings nationaldagsfirande.

Söndag 17 juni. Jubileumslunch på Askersbygården för inbjudna gäster. Hugo Jansson läste om dem som bott i Askersbygården innan den flyttades till Sunne 1957. Lars Wennberg spelade upp bitar från invigningstalet 23 juni 1957. Vi var ett 30-tal personer.

Torsdag 21 juni. Midsommarbjörkar höggs på Per Sundeskogs marker i Östanbjörke. Olle, Göran och Gunnar satte upp björkarna vid hembygdsgården.

Midsommarafton. Midsommarfirande på hembygdsgården. Stången kläddes vid Anneforsskolan under ledning av Ulla Olsson. Midsommarstången bars av sex man, följd av folkmusikgruppen Sunnlåt och Bäckalunds bygdelag. Vice ordf. Torsten Norén hälsade välkommen i ett evigt regnande. Svensk Handel bjöd alla barn med krans i håret på glass och folkdräktsklädda bjöds på kaffe.Dansuppvisning på logen av Bäckalunds Bygdelag. Dansen kring stången leddes av Arne Myrehed. Affären hölls öppen och försäljningen var god. Kaffe och midsommarbakelse serverades. En lyckad fest med mycket folk fastän det regnade hela dagen.

Juli

Onsdag 4 juli. Nävgrötskväll med underhållning av Joel och Anders. Det regnade och nävgröten serverades därför inomhus.

Onsdag 11 juli. Nävgrötskväll med underhållning av Kanon gänget. Vädrets makter var med oss men vi åt nävgröten inne på logen – för säkerhets skull. 88 betalande.

Torsdag 12 juli. Kyrkogårdsvandring med Olle och Arne, 52 personer deltog. Även denna gång serverades kaffe i församlingshemmet.

Onsdag 18 juli. Nävgrötskväll med underhållning av Birgit och Gôbban. Mulet väder därför serverades nävgröten på logen. Drygt 100 betalande.

Onsdag 25 juli. Nävgrötskväll med underhållning av PRO-kören och Åke Carlvik. Fint väder och 100 betalande.

Augusti

Onsdag 1 augusti. Allsångskväll på logen. Börje Magnusson höll i det hela med bravur. Tyvärr var Gösta Ess förhindrad att medverka. Vädret var fint och det kom mycket folk. Nävgröt serverades.

Fredag 10 augusti. Bokutställning på Helmia, i samband med utgivningen av Helmer Walfridssons och Berit Juhls bok *Kröskongen*. Lars Wennberg och Yvonne Winberg var där. Spelmansstämma på hembygdsgårdens loge. Sunnlåt med Per-Thomas underhöll. Kaffeservering. De medverkande serverades en god lunch.

Lördag 11 augusti. Bokmässa på SPA, där Barbro Lindgren mottog Stiftelsen Selma Lagerlöfs litteraturpris. Lars Wennberg och Yvonne Winberg var där.

Barnkulturdagen, årets tema var Carl von Linné. Foto Solweig Larsson.

Vi gick på Nysäters marknad, här fanns mycket att se, inte minst de gamla marknadsbodarna. Foto Ulla-Britt Larsson

Lördag 25 augusti. Hembygdsföreningens bussresa arrangerades även i år av Mona Ring och Gunnar Andersson. Ordförande Gunnar Andersson körde en inlånad Hjerpe-buss och Mona var reseledare. Vi stannade först i Nysäter, där vi drack kaffe och gick runt på Nysäters marknad, där var mycket sevärt inte minst Museet. Sedan ställdes färden till von Echstedtska gården för en guidad visning. Lunch åt vi på Vildmarkshotellet Finnsjön. Därefter besökte vi Häljebols gamla Tingshus där vi visades runt. Och sedan Häljebols konstgård där vi såg konst och parkanläggning, samt drack eftermiddagskaffe. Vi var åter i Sunne klockan 20. En innehållsrik och trevlig dag, ett särskilt varmt tack till Mona och Gunnar för en väl genomförd och trevligt upplagd resa.

Oktober

Lördag 13 oktober. Städdag ute och inne, 7 personer ställde upp. Anita Jonasson ordnade en enkel lunch med färskpotatis och sill.

Fredag 19 oktober. Brasafton med Urban Andersson, Mangskog och Monika Nermark Sunne. Ett 20-tal personer kom, kaffeservering och mycket trevligt.

November

Lördag 10 november. Arkivens dag i hela Sverige, även på vårt arkiv i Anneforsskolan. Kaffebjudning. Välbesökt!

Tisdag 13 november. Stora köttbullstekardagen då 650 köttbullar rullades och stektes av Inger Frykman och hennes medhjälpare. Tack för hjälpen flickor.

Tisdag 20 november. Ljusstöpningsdag med Anita, Ingrid, Elsie och Pia, då vi gjorde 110 röda ljus. En del ljus ska vi ha till att tacka med, de andra till julbord och försäljning.

Söndag 25 november. Traditionellt julbord. Susanne Larsson stod för den hemlagade maten. Vid de två sittningarna kl. 12 och 15 kom ca 90 personer. Tack Susanne.

Måndagar under hösten har några damer klippt mattrasor. Inez Assk har vävt en matta till vårt jullotteri. Tack Inez. Karin Myrehed varpade åt oss. Tack Karin

Göte Söderquist, polis på Nysäters marknad. Foto Ulla-Britt Larsson.

December

Lördag 8 december. Julmarknad med 10-tal utställare som sålde egna alster. I år hade vi äran att ha Marja och Thorwald Olsson med oss. Julmarknaden hade en jämn ström av besökare.

Söndag 9 december. Luciakaffe . Lucia med tärnor kom på besök. I väntan på Lucia underhöll Sunnlåt med Per-Thomas i spetsen.

Pia Eriksson och Olle Gustafsson

Evelyn Karnlind till minne

Evelyn blev medlem i hembygdsföreningen 1987 och var aktiv fram till 2003. Som ideell medhjälpare i förening, och som värdinna för vandrarhemmet. Hon gick helhjärtat in för sina arbetsuppgifter och tänkte alltid på föreningens bästa.

Hon ordnade hembygdsgårdens första auktion när vandrarhemmets inventarier skulle bytas ut. Lapptäcket, som hänger i trappan upp till övervåningen i Askersbygården, såg Evelyn till att få gjort innan hon slutade som chef på Arbetscentralens systuga.

Evelyn blev känd vida omkring för sina böcker *Sunne 1940-tal och 1990-tal* och *Från Sunne högre folkskola till Fryxellska skolan*. Hon fick mycket uträttat på hembygdsgården och som författare. Även att måla akvareller var en av hennes stora passioner. Det är en stor saknad för Sunne hembygdsförening och Sunne kommun att Evelyn ej längre finns ibland oss. En uppskattad profil har lämnat oss.

Pia Eriksson för Sunne hembygdsförening

Hôfôr

Dä satt ett nygeft fôlk ve en spis.
Å kärnga va gammel å le sôm ris,
ho va surögd å uttäck på alle di vis,
ho va tannlös å vettlös å vessen.
Men khärn han va trinn sôm en fin litten gris.
Hans öga va ongt å blankt sôm en is,
hans hår va i kruller, å fin sôm e flis
den lelle muntasen i spessen.

Men han satt där å molteg å blängde i väjj.
Å kärnga sa: "Ä du sôrsen, säj!
Du har goss, du har gål, du har grunn, du har mej,
Å hôfôr ä du da lessen?"

Oscar Stjerne, "Jong På Hea" 1873–1917

Dänna städinga

I går kväll städe ja i pannromme hemme
du kan tro hôppas fint ja feck te
mä vö´n ätter vägga å gôlve se rent
se dä finns inte e näver te se
å te panna dä tar en sä nu se gesvint
utta klyv över lôdder å hinker
dä ä se lättvinnt å tänne i panna på môran
utta nôe på gôlve som sinker

i kväll ... da ska ja städe i tvättstôga hemme
där finns dä både pjäxer å stövler
å ämne te träslever ... sergestne styrstoler
stämjärn å bortglömde hövler
ja kan inte förstå hört di ha fûnne på`t
dä ä nock säkert ett skôt-kjärre-lass
å ja grûnner se möe hört ja skå gäre tå`t
... Dä blir nock pannromme
... för där ä dä plass

Urban Andersson, Mangskog.

Gåvor till hembygdsföreningen under 2007

Mikrokortläsare. Paul Billinger, Sunne.

Fryksdalsdräkt, dam. Rut Larsson, Sunne.

Skolböcker 1905–1966. Eva Sundqvist, Sigtuna.

Gamla dokument om Domarsäter, Ivarsbjörke. Maj-Britt Nilsson, Sunne.

Vit soffa. Märta Näslund, Sunne.

Evi Gläja-klänning. Kurt Martinsson, Sunne.

Sängöverkast. Fam. Rolf Larsson, Hudiksvall.

Vattenledningrör i trä. Per Brånander, Spelnäs.

Slagbord. Kajsa Hagman, Sunne.

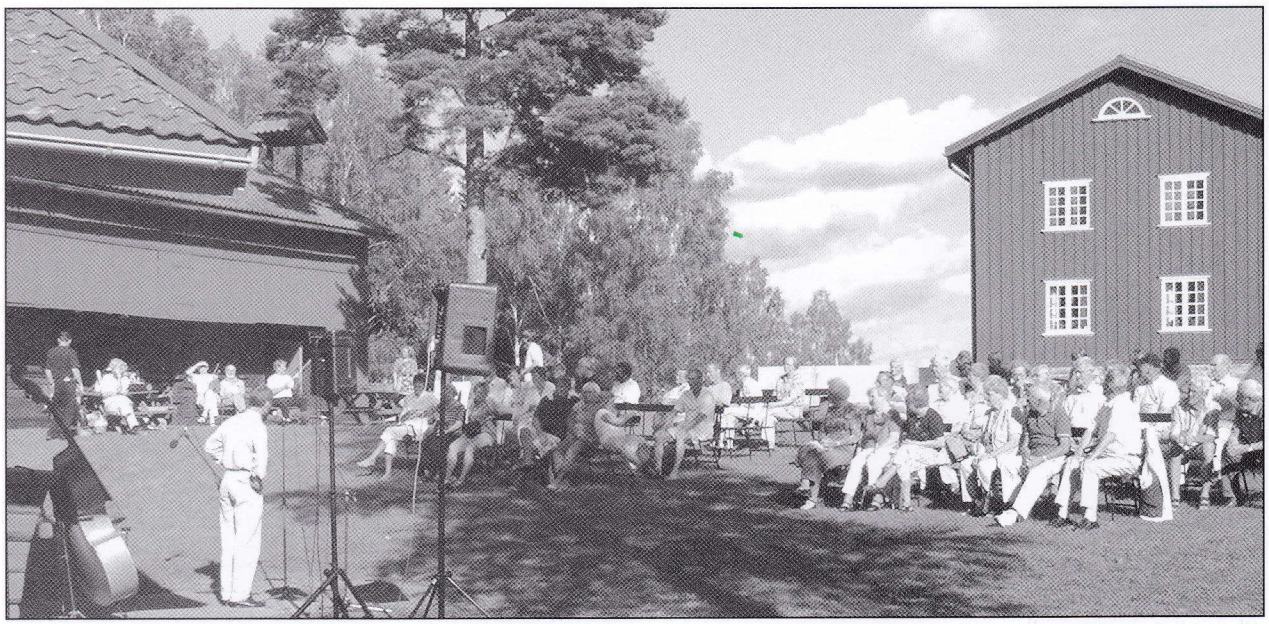

Planerade aktiviteter 2008

Söndag 9 mars 15.00 Årsmöte i Askersbygården.

Valborgsmässoafton 30 april 18.00
Valborgsmässofirande. Brasan tänds 19.15. Sång av Sunne Manskör. Vårtalare Sara Broos. Kaffeserveringen öppen från 18.00.

Maj månad. Hattparad och loppmarknad planeras.

Fredag 6 juni 15.00
Kyrkogårdsvandring. Guider Olle Gustafsson och Arne Persson.

Midsommarafton 20 juni 13.00
Midsommarfirande. Vid Anneforsskolan kläder vi midsommarstången, medtag gärna egna blommor.
15.00 Midsommarstången reses till musik av Sunnlåt och Sunne folkdansare. Dans och lekar runt stången. Lotteri och lanthandeln öppen. Servering av midsommarbakelse och kaffe, varmkorv. Svensk Handel bjuder på glass till alla barn med blomsterkrans i håret. Folkdräktsklädda bjuds på kaffe.

Juli. Nävgrötskvällar
Underhållning av lokala förmågor. Se vår annonsering i Sunnenytt.

Torsdag 24 juli 18.00
Kyrkogårdsvandring. Guider Olle Gustafsson och Arne Persson

Onsdag 6 augusti 18.00–20.00
Allsång på Logen.

Torsdag 14 augusti 10.00–14.00
Barnkulturdagen under Kulturveckan i Sunne.

Fredag 15 augusti 16.00
Spelmansstämma Dans på Logen, kaffeservering. Arr. Folkmusikgruppen Sunnlåt och Sunne Hembygdsförening.

Augusti. Hemlig resa

Tisdag 21 oktober 19.00
Bildvisning i Askersbygården.

Fredag 14 nov 19.00
Brasafton. Underhållning och servering.

December 11.00–16.00
Julmarknad, datum ej bestämt.

December 15.00–17.30
Luciafirande, datum ej bestämt.

Med reservation för eventuella ändringar
Se vår kommande annonsering

Barnkulturdagen 2007

Mottot på Barnkulturdagen 2007 var *Linné och natur*. Vädergudarna som verkar vara barnens beskyddare hade åter igen sett till att vi kunde njuta av ett vackert väder. Barnen fick se Dockteatern Tittut framföra teaterföreställningen *Dollans dagis* av Barbro Lindgren som också var årets Selma Lagerlöfs Litteraturpristagare, en fantasifull berättelse som fångade barnen i den fullsatta logen.

Under dagen gavs det workshops med måleri med Angela och Tommy Bergström. Med dans och musik inspirerade Per-Thomas Eriksson och Pasi Pasanen barnen till fantasifulla svängar. Ansiktsmålningen med Anna Samuelsson skapade ringlande kö på den stora gräsplanen. I skogens sagogrotta berättade författaren Berit Juhl om olika sagofigurer ur sina böcker.

Barnen bjöds på korv, saft och bullar av Hembygdsföreningen som alltid välvilligt ställer upp under denna dag. Det är roligt att få medverka till barnens delaktighet i kulturlivet, det är ändå barnen som är våra framtida kulturbärare.

Till sist ett stort tack till alla medverkande som tar våra barn på allvar och som äger en stor pedagogisk skicklighet!

Tuula Dajén
Kulturchef Sunne kommun

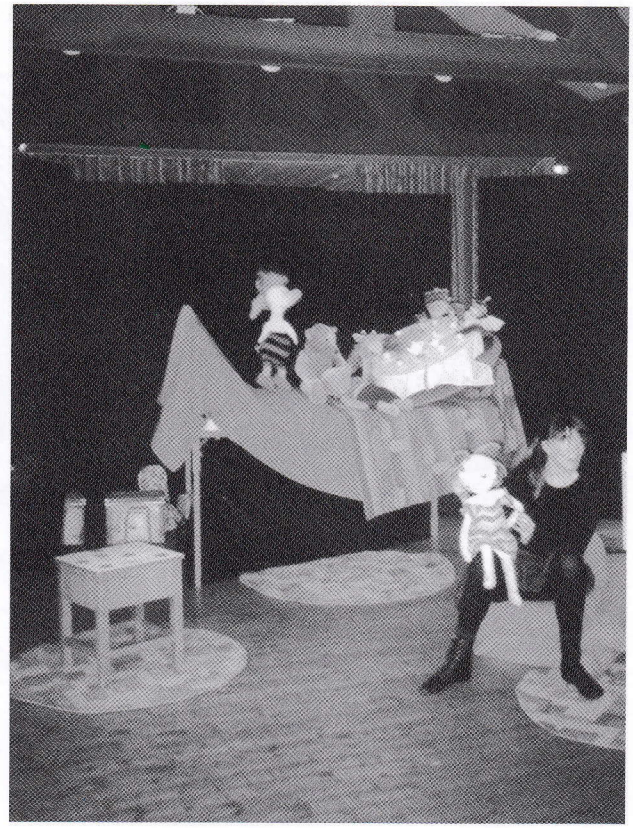

Barnen fick se Dockteatern Tittut med teaterföreställningen Dollans dagis. Foto Solweig Larsson.

Statistik de senaste 12 månaderna för hembygdsföreningens hemsida www.sunnehembygdsforening.se

Antal besök 5 819
Antal sidvisningar 20 709
Sidvisningar per besök 3,55

De mest besökta länkarna
Arrangemang
Byggnader
Försäljning
Styrelsen
Vägbeskrivning
Almgrens skrädderi
Kontakt

Besökarnas nationalitet
Sverige, Norge
Danmark, Holland
Tjeckien, Tyskland

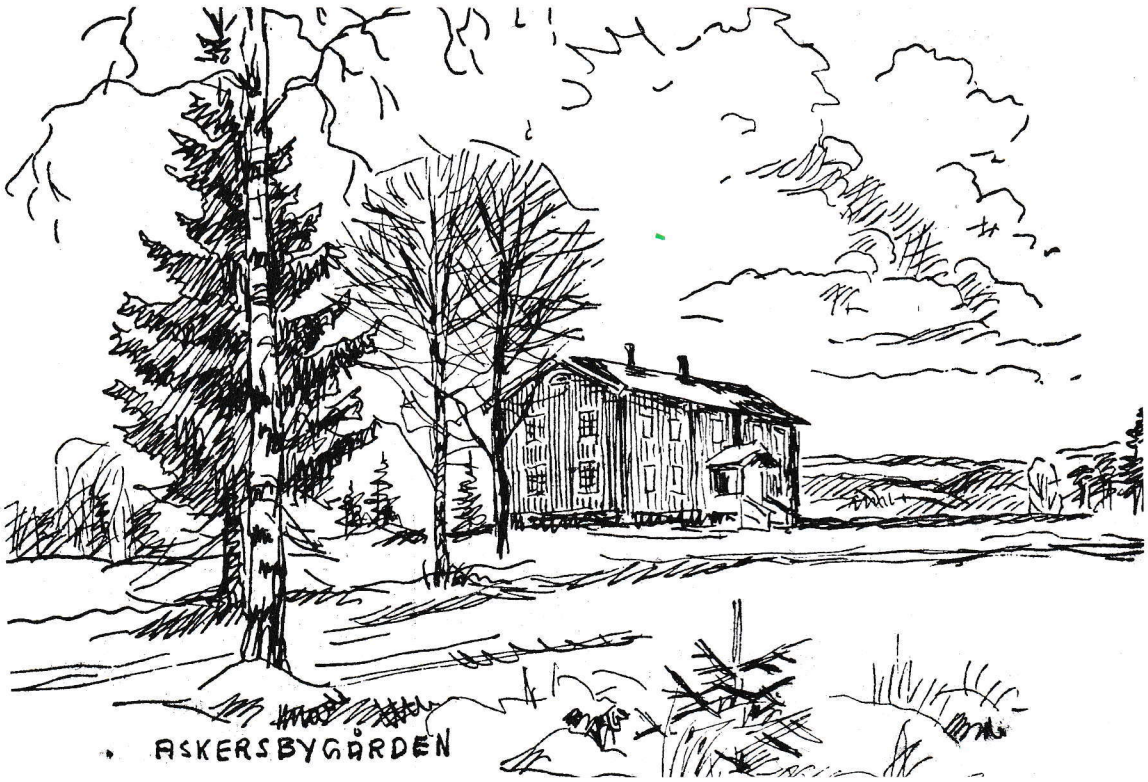

Askersbygården – 50 år på nuvarande plats

Med anledning av Askersbygårdens 50-åriga tillvaro i Åmberg höll Sunne Hembygdsförening ett jubileumskalas sommaren 2007. På Midsommaraftonen 1957 invigdes nämligen den flyttade och återuppförda Askersbygården på Sunne Hembygdsförenings område i Åmberg. Invigningen skedde med stor pompa och ståt. Föreningens ordförande, riksdagsman Oscar Werner i Höjen hälsade välkommen, Sunne blåsorkester spelade och Sunne Hembygdskör sjöng. Själva invigningen förrättades av landshövding Axel Westling, som höll ett långt tal, vari han bland annat hälsade från statsministern och värmlänningen Tage Erlander. Fryksdalens Gilles övermästare häradshövding Hans Ramel delade ut släktgårdsdiplom till de ägare vars gårdar varit i samma släkts ägo sedan 1600-talet.

Hela invigningen spelades in på ljudband. Delar av detta kunde deltagarna i hembygdsföreningens jubileumsfest lyssna till för en tid sedan. Föreningens tidigare ordförande, Hugo Jansson i Maggeby, berättade om förre ägaren till gården. Hans tal publiceras separat. Föreningen fick motta gåvor från hembygdsföreningarna i Östra och Västra Ämtervik samt från Fryksdalens Gille.

Lars Wennberg

* * *

Hugo Jansson i Maggeby – om Johan Jonsson, Jon Orsan, i Askersby

Avsnitt ur tal som Hugo höll vid jubileet

Johan Jonsson, Jon Orsan, i Askersby var född den 28/12 1858 och avled den 23/10 1947. Om denna jovialiska och jordnära person ska jag berätta.

Johans närmaste

De sista åren bodde Johan hos grannar och släktingar hemma i byn. Han var gift med Karolina Magnusdotter, född 1863. De fick i början av 1890-talet två flickor, Lavinia och Gerda, som gick i skolan i Askersby. Vi ser på ett skolkort från 1898 dessa flickor jämte våra nära, min far Axel och min svärmoder Teresia. Epidemier eller farsoter härjade under denna tid och berövade både unga och gamla livet. Johans närmaste, Karolina, Lavinia och Gerda var bland dessa.

Johan Jonsson har vi alla före detta Askersbybor i starkt minne. Som små barn lekte och åkte vi skidor i de branta slänter som fanns mot gårdsplanen. Johan promenerade lugnt och stilla och njöt till synes då han drog ett bloss i sin fina pipa med silverlock. Johan var också amatörurmakare i yngre dar.

Trotjänare i hembygdsföreningen. Ester och Hugo Jansson, Anna Myrén (stående). Mai Hedin, med ryggen mot kameran. Foto Marie Söhrman

Telefunkenradion

Vid sin 80-årsdag den 28 december 1938 bjöd han på kaffe. Byns äldre var då bjudna till hans hem, "Jon Orsan", på kvällen. Mina tankar och minnen om denna dag och tid är häpnadsväckande många. Denna dag hade min far med häst varit till Sunne. Då han på eftermiddagen kom åter berättade han att han besökt Radio-Lander och fått en begagnad högtalarradio med sig hem på prov, fyrtio kronor skulle den kosta. Det var en tysk apparat av märke Telefunken som mer eller mindre, dygnet om, gick på högsta volym. Det var få utsändningar på svenska men Kalundborg och Köningsberg desto mera.

Vi rattade denna radio så det visslade och vren och frampå kvällen kom far och mor hem från Johan Jonsson och satt jämte oss en god stund in på natten. Följande dagar fick vi lyssna på radion under ledig tid. Men kan ni tänka er att efter åtta dagar lämnade far tillbaka radion. Han ansåg att det fanns bättre behov för de fyrtio kronorna. Min bror Sven sa då: "att vi inte lyssnade mer på radion då vi hade den". Men jag kan försäkra att det hade ej gått.

Mjölkkörning

Far och mor var angelägna att vi skulle hjälpa dem som behövde hjälp. Då minns jag på 1930-talet hur min bror Sven och jag körde mjölken åt Johan till Sunne mejeri med häst, en enkel resa på ca sju kilometer. Antalet bönder i byn som hade mjölkkor gjorde att det blev körning var fjortonde dag för respektive. Vi körde fars tur med en äldre och skröplig häst, Freja.

Men tänk er att vid Johans tur var det något annat. Johan hade i stallet hästar från Anders Ramström. "De är på Porla hälsobrunn", sa Anders om dessa travhästar som det var ett nöje att tygla och ofta köra i trav. Den gemensamt ägda mjölkvagnen var stationerad i Johans byggnad. Den hörde till generationen åkdon före gummihjulets användning. Trähjulen med järnskoning var så miserabla att under sista somrarna vid torka måste järnskoningen, för att sitta kvar, kilas upp så kraftigt att vagnen på jämt underlag krängde av och till, minns jag.

Ladugården

Johans ladugård var säkerligen en av byns äldre byggnader. Väggarna var av nära nog metertjocka gråstenar och den var opraktiskt inredd. Planlösningen var svår i och omkring bygget då vatten och nederbörd trängde på och in igenom. Rännilar som uppstod året runt på den framför ladugården starkt trafikerade vägen, glöms aldrig, urin och gödselvatten var besvärande även vid tjälad mark. Denna rännil kan jag aldrig glömma.

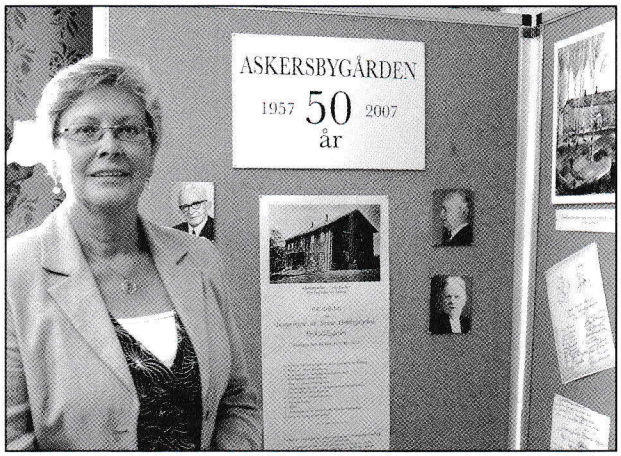

Till jubileet hade Kerstin Meric gjort en fotoutställning om Askersbygården. Foto Marie Söhrman.

Duvor

Då Askersbygården skulle flyttas och monteras ner, frågade jag verkmästare Nils Olsson i Bröderna Nilssons Byggnadsfirma om det var något vi kunde göra som insats i arbetet. Han föreslog då att vi skulle göra rent på vinden på tredje våningen och skyffla ut all den duvträck som säkerligen var ett eller flera hundra år gammal. Min kamrat Martin Gustavsson och jag skrapade och skyfflade av alla stockar och regelverk tills allt var ute och rent. Det rök och dammade i det trånga vindsutrymmet, men trots detta hade vi inga andningsskydd under hela tiden. Jag minns alltid de stora duvflockarna som fanns i byn. Dessa hade sitt högkvarter hos "Jon Orsan", där ett fönster i västra gaveln saknade glas. Jag tror det hördes hur duvorna kuttrade därifrån mest året runt.

Vanligtvis lugn

Johans lugna och stilla sätt att umgås med pipan och tuggtobaken "pickanellerna" kunde ibland te sig mer dramatiskt till exempel då grannar lånat något verktyg av honom men ej återlämnat. "De kunde väl bära hem tillbaka det de lånat", skulle han ha sagt någon gång.

Hemhjälp

Johan Jonsson fick ett fruntimmer anställd från 1919 till in på 1930-talet. Hon hette Emelia Ljungberg från Björsvika i Östmark. Hon var född 29/6 1881 och avled 22/4 1953 i Karlstad. Hon hade sin son Nils Harald Ljungberg med sig. Han var född 1914 och avled 10/4 2001. Efter Emelias död hade Johan hjälp i hem och ladugård av flickor från orten. Duktiga flickor som han visade sin uppskattning, då de förutom hushållsarbete fick både måla och tapetsera. Som bevis för bra gjort arbete har berättats att han med el-lampans sken visat sina gäster vilket bra jobb flickorna gjort.

Fakta om Askersbygården

Askersbygården är huvudbyggnaden vid Sunne Hembygdsgård. Det är en gammal släktgård från Jon-Orsan i Askersby, vars manbyggnad inköptes 1945, revs och flyttades till området. Säljare var Johan Sundqvist i Askersby och köpesumman 2 000 kronor. Byggnaden är en äldre parstuga i två våningar, som i Fryksdalen benämns "manbyggning". År 1946 inköptes skogsområdet på Heberget öster om gamla tingsgården, cirka 4,35 hektar, för 5 000 kronor.

År 1952 tillkännagav ordföranden i Fryksdalens Gille, major Svante Påhlson, att Gillet donerat 100 000 kronor till hembygdsföreningen för att möjliggöra flyttningen. Arbetena påbörjades 1954 och redan 1956 stod byggnaden färdig på sin nuvarande plats. Invigningen förrättades av landshövding Axel Westling midsommaren 1957.

Byggnadskontrakt ingicks med byggnadsfirman Gustav och Gunnar Nilsson om att flytta gården till sin nuvarande plats på Heberget. Rådgivande arkitekt var Ludvig Mattsson, Arvika. Restaureringen av de gamla väggmålningarna och gobelängen, gåva av syskonen Söderberg i Bäck, utfördes av konservator Gustav Brask i Molkom. Målningsarbetena utfördes av målerifirman Karl Nilsson i Gettjärn och rådgivare var konstnären Erling Ärlingsson, Västra Ämtervik.

Bidrag i form av virke hade lämnats föreningen av Gustav Björkman, Sunne och sågverksägaren Sven Svensson i Bäck. Gustav Jonsson, Leran, lämnade bidrag genom försågning av inköpt virke. Sunne Landskommun och Sunne Köping bidrog med kommunala anslag till flyttningen.

Den nuvarande gården är till stor del lika som gården före flyttningen, om man undantar källarvåningen, materialet i murarna och den yttre brädfodringen. Askersbygården hade tidigare torvtak och lägre röste, vilket ändrades vid omläggningen till tegeltak. Verandan är inte den ursprungliga. Den nya har lånat stil från västra Värmland. I den nyuppförda byggnaden erhöll Fryksdalens Gille ett rum på andra våningen.

Förvärvet av Askersbygården som hembygdsgård var en räddningsaktion, som möjliggjordes genom en för den tiden storartad gåva av de båda donatorerna syskonen Sven August Nilsson och Maria Nilsson i Ivarsbjörke. Det var i sista stund som förvärvet skedde, då gården snabbt gick mot förfall. Där den nu står, är den en förnämlig representant för den gamla bondekulturen hos Fryksdalens bönder.

Piporgeln på Tingsgårdens museum

Bland Sunne Hembygdsförenings museala samlingar på Tingsgården finns en ganska stor orgel. Här är historien om denna piporgel, berättad av Suzanne Kruse, en släkting till orgelbyggaren

Lars Sundqvist, född 1858, började som snickarlärling hos sin far Per Sundqvist, som var möbelsnickare och orgelbyggare i Ås och, efter 1882 i Brårud, Sunne. När Lars var ungefär 16 år gammal bestämde han sig för att bygga en kyrkorgel på sin fritid. När den så småningom började bli färdig så lät Per honom få arbeta med den även under arbetstid. Orgeln förvarades troligen hela tiden i snickarverkstan.

Kyrkorgel

I slutet av 1880-talet brann Sunnes kyrka, och gudstjänsterna flyttades under en tid till missionshuset, 1886–1888. I samband med detta lånades orgeln ut en tid till församlingen varefter den åter hamnade i Brårud.

Emigrerade

Lars Sundqvist emigrerade till USA 1888 och bosatte sig i Providence, Rhode Island, där arbetade han som inredningsarkitekt. Efter en tid skickade han hem pengar till en biljett åt sin dotter, Emma 16 år gammal, hon reste över Atlanten år 1892. De övriga i Lars familj, hustru Katarina och två minderåriga barn följde inte med förrän flera år senare. Emma stannade kvar i USA några år in på 1900-talet varefter hon återvände till Sverige, där hon och hennes man Carl Oscar Nilsson flyttade in på gården När-Jaen i Bråsstorp, Sunne.

Till Bråsstorp

När gamle Per Sundqvist avled i början av 1920-talet, och gården i Brårud såldes, så bestämdes att Emma och Carl Oscar Nilsson i Bråsstorp skulle ta hand om orgeln. De var närmast anhöriga och hade plats för instrumentet på övervåningen i sitt hus. Den som flyttade, installerade och stämde orgeln vid denna tid var Lars Sundqvists yngre broder Axel Wilhelm, född 1878, som på fritiden var organist och körledare i missionshuset i Sunne.

Hem igen

I USA anlitades Lars Sundqvist ofta som orgel- och pianostämmare i de svenska kyrkorna. Hans hustru avled i mitten av 1920-talet och några år senare återvände han till Sverige. De båda barnen stannade dock kvar i USA. Lars flyttade in på Sundqvist-gården i Bråsstorp. Där hade några släktingar till honom bott, medan han själv varit "over there". Efter makens död sålde Emma Nilsson (min mormor) sin gård i Bråsstorp i början av 1940-talet. Orgeln stod kvar i huset, men den nye ägaren använde tyvärr orgelrummet som sädesmagasin, vilket förde med sig att råttor också flyttade in och kalasade både på spannmålsrester och också på orgelbälgen. Ägaren själv bodde i husets nedervåning.

Hembygdsföreningens piporgel. Foto Lars Wennberg.

Gåva

Tanken på att skänka orgeln till hembygdsgården växte fram med åren. Efter kontakt med hembygdsföreningens ordförande Nathan Hedin genomfördes flytten med hjälp av Emmas och Carl Oscars son Carl Nilsson. Orgeln plockades isär och delarna firades ner från övervåningens balkong. Hur det nu kom sig, så blev dock inte orgeln riktigt uppbyggd på sin nya plats. Bälgen var trasig och pedalerna saknades, så den kom aldrig till sin rätt på hembygdsgården.

Suzanne Kruse 2006

Lars Sundqvist och dottern Emma.
Foto från USA.

Ingemar Gynnemo tar ton och Lars Erik Wistrand lyssnar uppmärksamt. Foto Lars Wennberg.

Kommentarer

På 1950-talet (1953?) kom orgeln till Tingsgården, som hembygdsföreningen disponerade vid den tiden. Orgeln var då defekt, bland annat var bälgen trasig och vissa pipor fästade på fel plats. Piporgeln har Sunne Hembygdsförenings föremålsnummer 3268.

Renoverad

En osäker uppgift finns att lärare Emil Källström renoverat orgeln och att den var tillverkad 1876. Uppgifter finns också om en annan orgel i hembygdsföreningens ägo, kallad fjäderorgel, byggd av Per Sundqvist på 1860-talet och beställd av klockare Görling. Den skulle ha varit renoverad år 1954 av lärare Emil Källström och Pers son Axel (Wilhelm) Sundqvist.

Nutid – nedmontering och flyttning

Sedan 1950-talet har piporgeln stått i det sydöstra rummet på nedre våningen på Tingsgården. De uppgifter som fanns fästade på orgeln var tyvärr felaktiga till en del, varför denna information från Suzanne Kruse är värdefull. Eftersom Tingsgårdens golv i nedre våningen skulle rivas upp, måste piporgeln flyttas. För nedmontering anlitades organisten Lars Erik Wistrand och kantor Ingemar Gynnemo. Dessa demonterade och sorterade piporna, som dels är av trä, dels av tenn. Orgelns delar förvaras under reparationstiden på övre våningen av Tingsgården. En del finns i uthuset.

Teknisk redovisning

Orgeln har tre stämmor. Två är täckta 8 fots stämmor. En av dessa kan möjligtvis vara *borduna*. Den andra kan kanske vara *flöjt*. Den tredje stämman är en öppen 4 fots stämma. Den är en *principal*, enligt Ingemar Gynnemo, Östra Ämtervik.

Framtiden?

Var piporgeln kommer att placeras i framtiden återstår att se. Förhoppningsvis kan den repareras och åter komma i bruk.

Lars Wennberg

Det gälle[illegible]ssna på den stränge magister Per-Thomas.

Flickorna var duktiga smeder.

Skolprojektet "Senna fôr" hösten 2007

Arvet efter Där Ner i Mårbacka

Tidigare har elever från mellanstadiet fått delta i arbete som förekom förr i tiden vid Där Ner i Mårbacka. Projektet var lyckat och pågick tills gården såldes. Tankar kom fram att ta upp arrangemanget igen, men då vid Sunne Hembygdsgård.

Förutsättningar

Sunne Hembygdsgård, Askersbygården, har i stort sett alla de möjligheter som erfordras för att låta ungdomar få uppleva gamla hantverk och traditioner. På Sunne Hembygdsförenings område finns Askersbygården, en storbondegård. Anneforsskolan ett skolhus med skolsal och lärarbostad. Åmbergsboa, en gammal lanthandel med autentisk inredning och gammaldags varor. Smedja, skvaltkvarn, uthus med snickarbod, utomhusteater, kölna, stolpbod och ett torp. Byggnaderna och parkområdet är idealiska att använda för hantverk, sport och lek.

Projektstart

Våren 2007 sammanträde kulturchefen Tuula Dajén, rektor Lars Olsson, lärare Per-Thomas Eriksson och Lars Wennberg från Sunne Hembygdsförening och beslöt att ett skolprojekt, med innehåll att låta eleverna få prova gamla hantverk, skulle starta under höstterminen. Projektet startade den 1 oktober med en andra omgång den 15 oktober och pågick mellan kl. 09.00 och 12.40 med avbrott för matrast.

Deltagare, teman och handledare

Deltagare i projektet var elever från år 5 och 6 vid Skäggebergsskolan, summa 47 elever. Ett tema var att kärna smör samt baka och det skedde i köket på Askersbygården. Handledare var Kerstin Magnusson och Lilian Johansson. Ute i snickarboden slöjdades det under ledning av Per Lindström.

Inne i Askersbygården vävde och sydde man.

Bakningen gick som en dans med många duktiga bagare.

Tema 3

I Anneforsskolan hade läraren Per-Thomas Eriksson undervisning enligt gamla stränga metoder. Här fick minsann eleverna vackert räcka upp handen och stå upp för att svara på frågor. Lars Wennberg dök upp som oanmäld folkskoleinspektör. Han kontrollerade bland annat barnens kunskaper och renlighet på händerna. Ett tema var att smida i smedjan. Den andra dagen användes även fältässjor för att alla skulle hinna med arbetet. Handledare var Benny K och Lennart Einarsson. På andra våningen av Askersbygården fick eleverna väva något litet och syssla med handarbete under ledning av Monika Ek. Då handkvarnen inte var i fullgott skick fick temat "mala säd" bytas ut mot att leka gamla lekar under ledning av Maria Hansson och Marina Kedemark.

Skollunch i det fria

Under pausen för lunch framträdde hembygdsföreningens ordförande, Gunnar Andersson, som eminent köksmästare och i vagnslidret på Pålsbyboden stekte han hamburgare i mängder åt de hungriga eleverna.

Fortsättning

En ny omgång elever, denna gång från Åmbergsskolan, beräknas komma under vårterminen 2008.

Det kärnade smöret blev gott.

Utvärdering

Eleverna har fått lämna sina synpunkter om temadagarna och har haft positiva omdömen enligt lärarna. En utvärderingsträff för handledarna ordnades den 8 november, då flera synpunkter framfördes och nya idéer framkom.

Text & foto Lars Wennberg

Fryksdalen Framför Allt

Du vet väl att vi kan hjälpa dig med juridiken också?

Vår jurist Bo Henningsson hjälper dig med skogsekonomi, familjejuridik och skattefrågor. Han finns hos oss varje vecka onsdag till fredag. Kontakta Bo på telefon 0565-174 31.

Välkommen!

Fryksdalens Sparbank

Telefon 0565-174 00 www.fryksdalenssparbank.se

LERANS bygghandel

Box 283 – 686 26 SUNNE

NÄR DET GÄLLER BYGGMATERIAL

Vi har det mesta i lager
Bra service
Kunnig och trevlig personal
Snabba leveranser med egen bil

Öppet måndag–fredag 7–17
Lördagar 9–12

tel. 0565-153 30

www.leransbygg.se

Under ett par vårmånader målades Annefors skolhus av medlemmar ur Sunne Rotaryklubb. Byggnaden rödfärgades, nya vindskivor vitmålades och sattes upp. Fönster och husknutar fick också ny färg. Fr. v: Olle Sidetun, Arne Olsson, Kjell Hellström och i förgrunden Jan Axelsson. Foto Lars Wennberg

Utförda arbeten under året

Nybo Logi
Målning och tapetsering av 3 rum.

Annefors skola
Ställningsbyggen för målningsarbeten, byte av vindskivor. Målningen utfördes av Rotary.

Skvaltkvarn
Med domkrafters hjälp lyftes kvarnen rätt på stensockeln, arbete med kvarnstenar och drivning av desamma.

Smedjan
Iordningsställande för skolprojekt då det visade sig att bälgen var söndrig, varvid fortsatt arbete fick utföras med ässjor lånade av Södra Viken. Bälgen måste repareras med nytt skinn.

Soldattorpet
Timmerstockarna på västra väggen lagade av Ulf Atterfors, Sven Ceder och Göran Mattson.

Snickarboden
Installation av ljus, liksom att vävkammaren och köket nyttjades i samma projekt som smedjan.

Vedklyvning
Av årsved utfört av medlemmar. Enligt brandsyn fanns vissa brister såsom skyltning, utrymningsstege från övervåningen på affären, montering av timer på spisar i Nybo kök, samt larm i Nybo Logi. Översyn och service på panna. Byte av cirkulationspumpar och transformator för golvvärmesystemet.

Göran & Gunnar

Siv Myrén, Ulla-Britt Larsson och Yvonne Winberg tittar på bilder i bilddatabasen. Foto Lars Wennberg.

Arkivens dag 2007

Lördagen den 10 november 2007 var det arkivens dag i Sunne vilket är ett återkommande arrangemang sedan 1998. Arkivens dag är en del i ett större samverkansprogram som heter "Svenska arkiv i samverkan för synlighet". Årets tema var "människan i arkivet" och Sunne kommun valde att fokusera på släktforskning. Målsättningen med att arrangera en Arkivens dag är att väcka intresse för arkivens verksamhet och genom öppet-hus arrangemang visa nya besökare arkivens roll som kulturinstitutioner för vårt lands historia och det fria ordet.

Hembygdföreningen i Sunne deltog och hade öppet på Bildarkivet i Anneforsskolan mellan klockan 10.00–14.00. Omkring 70 besökare kom till Sunne hembygdsgård, 165 till biblioteket, 30 till kommunarkivet, 25 till Gräsmarks hembygdsgård, 45 till Östra Ämterviks hembygdsgård. Siw och Hans på Bildarkivet i Sunne gav följande rapport:

– Vi hade fullt hus hela dagen från klockan kvart i tio då de första besökarna kom till tjugo i tre på eftermiddagen då de sista gick. Det var tätt med folk som ville söka bilder och vi fick hjälpa dem i den mån vi hann för de stod i kö. En del satt och tittade i pärmar och en del letade efter sina skolkort som vi har här eftersom Foto-Karlsson åkte runt och tog kort i skolorna. Hans fixade kaffe och alla verkade nöjda. Några av besökarna skulle komma upp någon annan dag då det är lite lugnare för de var intresserade av att köpa bilder. Vi har ju så mycket bilder i våra datorer och vi har mycket som vi inte har hunnit med och lägga in än. I vår databas har vi över 35000 bilder just nu och det finns säkert lika mycket att lägga in så vi hoppas på en fortsättning av arbetet på Bildarkivet efter nyår.

Att hembygdföreningarna i Sunne kommun deltar och visar sina arkiv är värdefullt för den som forskar samt att de bidrar till att bevara vårt kulturarv. Intresset för foton hos allmänheten är stort och arbetet på Bildarkivet har stor betydelse för forskare inom olika områden.

Kristina Hellberg, Sunne kommunarkiv

Jöns Jönsson i Backa försöker fria sig från beskyllning om faderskap

Till detta Ting hade Pigan Brita Olsdotter i Tjustersby instämt drängen Jöns Jönsson i Backa, med påstående, att denne, hwilken kort före Pingsten sistlidet år skall käranden lägrat, så att hon den 4de nästlidne Februari framfödt ett flickebarn, som i dopet erhållit namnet Maja, måtte förpligtas bidraga till barnets underhåll och upfostran till dess det sig sjelf försörja kan, samt rättegångskostnaden ersätta.

När målet upropades, inställde sig parterna personligen, tillkännagifwandes Jöns Jönsson, att han wore 33 år och Brita Olsdotter 21 år gammal, och upplystes härwid att de icke wid hwarann wore i skyldskap eller swågerlag.

Jöns Jönsson erkände, att han Pingstdagen sistlidne år plägat köttsligt umgänge med Brita Olsdotter, men försäkrade, att det på hennes hafwande tillstånd, som inträffade kort därefter, tillkännagifwandes, att hans manliga lem hwarken ägde tillräcklig storlek eller öfriga erforderliga egenskaper för att åstadkomma fruktsamhet hos en quinna. Hwaremot Brita Olsdotter, som medgaf, att Swaranden sistlidne pingstdag på morgonen haft samlag med henne, påstod att han äfwen före Pingsten med henne haft köttslig beblandelse, och försäkrade att emot Swarandens berörde lem ej något att erinra, utan wore den föregifne odugligheten helt och hållet ogrundad; Och anhöll hon, på det rätta förhållande härmed måtte uplysas, att besigtning å merberörde lem måtte anställas hwarjemte hon begärte, att Drängen Per Månsson i Backa, som nu war tillstädes och skulle hafwa förmärkt hennes förtroliga umgänge med Swaranden, måtte blifwa på ed hörd. Per Månsson fick för den skull företräda och enär något jäf mot honom ej förefans, med hand å bok wittneseden aflägga, hwarefter han, erinrad om edens wigt och warnad för mened, tillkännagaf: att han flere gånger sett Swaranden hos Käranden, men ej förmärkt dem pläga köttsligt umgänge med hwarandra.

Swaranden, förständigades därefter att hos BataljonsLäkaren Herr Mört som bor i Sunds prestegård genast anmäla sig för att, efter anställd undersökning af bemälte Herr Doctor, erhålla betyg öfwer beskaffenheten af Swarandens manslem, med Läkarens yttrande huruwida Swaranden saknade förmåga att barn afla, och, med berörde betyg försedd, i afton kl 6 inför HäradsRätten sig åter inställa, då Käranden jemwäl borde tillstädes komma.

Härefter, wid kl 6 på aftonen, kommo parterne åter tillstädes, då Swaranden inlemnade ett skrifteligt betyg därom, att Herr Mört hade bortrest tidigt på morgonen i dag, i anledning hwaraf Swaranden honom ej kunnat anträffa; Och förständigades parterne fördenskull, att till nästa onsdag den 22 dennes åter sig wid Rätten infinna, Swaranden vid wite af 10 Rdr Banco wara försedd med owanberörde betyg, såwida han ej kan förete bewis att han ej kunnat detsamma erhålla.

22/3 §172

Wid uprop af det från den 16de uti denna månad till denne rättegångsdag upskjutne mål, emellan Pigan Brita Olsdotter i Tjustersby, å ena, samt Drängen Jöns Jönsson i Backa å andra sidan, angående barnföda, inställde sig den förstnämnde och inlemnade till Rätten en skrifteligen uprättad, parterne emellan träffad, så lydande förlikning:

"Wi underteknade hafwa såsom wittnen blifwit kallade afhöra Öfwerenskommelsen om Lägersmålet emellan drängen Jöns Jönsson i Backa och Pigan Brita Olofsdotter i Tjustersby, att han Jöns Jönsson åtagit sig wara barnafader och skall uti tolf års tid gifwa nämnde Brita årligen Tio Rm rgds samt med all möjlig hjelp tillse barnet med nödige behofwer efter hans råd och lägenheter, hwilket af oss edeligen bestyrkas. Backa den 22 mars 1826 Drängarne Per P.M.S. Månsson, Jöns I.O.S. Olsson i Backa"

Efter upläsandet hwaraf Jöns Jönsson tillkännagaf, att Herr Doctor Mört besigtigat hans manslem och försäkrat honom, det berörde lem ej syntes hafwa ringaste bristfällighet; och att Jöns Jönsson, enligt detta Doctorns yttrande, wore öfwertygad om att wara fader till förutnämnde af Brita Olsdotter den 4 sistlidna Februari framfödde flickebarn, hwarföre han föranlåtits ingå med Brita Olsdotter träffade förening.

Härefter och sedan KronoLänsman Tobiaeson å Parterne yrkat böter för Lägersmålet uplystes, det ingen af parterne tillförene pligtat för lägersmål, och att de ej wore med hwarandra i skyldskap eller swågerlag i följd hwaraf Swaranden förpligtades att i Tolf års tid räknadt från det barnet föddes till det sig sjelv försörja kan årligen utgifwa Tio Rdr RGS och i öfrigt upfylla hwad han sig åtagit kan förlikningen bero. Och fälldes Jöns Jönsson,

jemlikt 53 Cap 1§ 1 mom. MissgerningsBalken, att böta 10 Dal Smt med 3 Rdr 16 sk och jemlikt 55 Cap 5 § nämnde Balk jemförd med 43 puncten 9 mom. af Kongl. Förklar. Den 23 mars 1807 till Sunds Sockens Kyrka utgifwa 1 Rdr 16 sk Banco. Brita Olsdotter, jemlikt Kongl Förordn Den 10 April 1810 endast förplictandes till Sunds församlings Sockenkyrka erlägga 32 sk Banco, samt dömdes begge, jemlikt Kongl. Förordn den 18 November 1741, att i nämnde Sockens Kyrkas Sacristia enskilt skrift undergå.

Avskrift från Fryksdals nedre tingslags dombok vårtinget 1826, 16/3, § 46

Arne Linnarud

Förbud mot spelmän vid vigsel i Lysvik 1837

En del brudpar runt Fryken idag försöker väl fortfarande skaffa fiolspelmän som spelar in dem i kyrkan före vigseln och sedan går eller åker i spetsen för bröllopsföljet till bröllopsgården. Att detta är en gammal sedvänja som inte alltid sågs med blida ögon av prästerskapet, framgår till exempel av följande paragraf från Lysviks Valborgsmässosockenstämma 1837, som hölls minst sagt något försenad 25 juni. Protokollförare och undertecknare var den i pastoratet tillfällige vice pastorn Lars Fredrik Mellqvist (1807–1864) i stället för den ordinarie komministern Johan Magnus Unger (1790–1843). Vi får på köpet veta, att en vigsel då även kunde äga rum i prästgården före gudstjänsten:

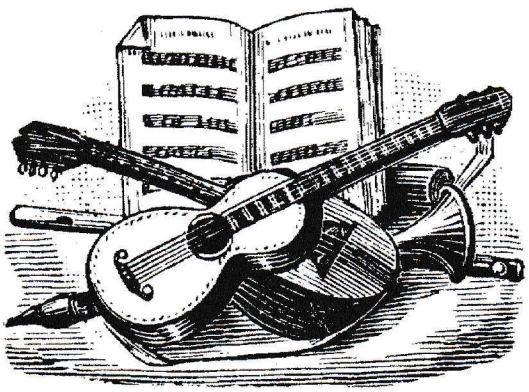

Då så väl Församlingens Comminister skrifteligen, som ock flera församlingens Ledamöter hos undertecknad hade anmält, att den gamla, uti allmän lag förbjudna sedvanan ännu understundom uti Församlingen var rådande, att spela in uti Kyrkan det Brudpar, som antingen före Gudstjenstens början var uti Prestgården sammanvigdt, eller som efter Gudstjenstens slut skulle vid Församlingens altare genom äktenskapets heliga band förenas, och detta spel icke sällan var orsak till oordentligheter och andaktens störande, framställde undertecknad till Församlingens bepröfvande, om icke stor anledning vore att borttaga detta bruk. Härtill svarade Församlingens talrika församlade Ledamöter enhälligt ja, och ansågo för billigt att den, som mot detta beslut bryter, och till Kyrkan medförer spel för Brudparet, skall anses vara förfallen att till Socknens Fattigkassa böta 10 Rdr Banko. Undertecknad betackade Församlingen för dess beredvillighet att ingå på ett för sedlighetens och den intre andaktens befrämjande så nyttigt beslut."

Förhoppningsvis är detta beslut bortglömt för länge sedan i Lysvik. Men man kan möjligen påstå att bröllopsmusik då kostade 10 riksdaler. Vad tar spelmän nu för tiden?

Källor: *Lysviks församlings kyrkoarkiv* KI:2 (1819-38), Värmlandsarkiv, Karlstad, och Edestams *Herdaminne.*

Pelle Räf

Björkefors – boplats redan under stenåldern

Björkefors huvudbyggnad ligger mycket högt på den stora tomten med utsikt över Fryken och med Tossebergsklätten som bakgrund. Vägen ned till stranden är brant. Men väl nere vid sjön Fryken finns flera promenadstigar. Vill man – kan man ta en vilostund i ett av lusthusen som finns kvar sedan gamla tider. Är man intresserad av historia så har Björkefors en intressant bakgrund.

Sten- och bronsåldern Björkefors är en mycket gammal boplats. Redan under stenåldern vet man att det fanns människor här genom fornfynd som gjorts. Från bronsåldern finns det fortfarande kvar gravar. Björkefors – eller Björke som det hette i gamla tider – har fått sitt namn av älven Björkan, vid vars mynning gården placerats.

Slutet av medeltiden Före 1400-talet vet man inte mycket om gården. Under 1400-talets senare hälft vet man dock att Björke ägdes av Nils Bratt och hans ättlingar. Från slutet av Medeltiden och framåt var Björke ett ansenligt gods, ägt och bebott av olika adelssläkter. I slutet av 1600-talet grundades Björke bruk och under 150 år framåt var det brukspatroner som stod som ägare.

Åren 1787–1856

År 1787 såldes Björke till grosshandlare John Hall, på sin tid Sveriges mest förmögne man. Det tros också vara under den här tiden som själva herrgården byggdes. En bit in på 1800-talet stod Karl Johan Tjeder som ägare över Björkefors. Tjeder stod bland annat som modell för Selma Lagerlöfs hemska patron Sintram på Fors i Gösta Berlings saga. Han sägs fortfarande gå igen på Björkefors.

År 1856 och framåt

År 1856 lades bruket ner på Björkefors, 1859 revs smedjorna och genom en sänkning av sjöarna Hån och Björken 1860–1861 försvann de sista resterna av bruket. Under nästan femtio år förföll gården, innan bankdirektör A. Sandvall köpte gården och rustade upp den. Under senare delen av 1900-talet fungerade gården som konvalescenthem och drevs av Hjärt- och Lungsjukas förening.

Källa: Elsa Lindskog, *Björkefors – Sagans Fors.*

Huvudbyggnaden avstyckades i början på 1930-talet. Åren 1918-1919 var de år då uthusen byggdes, utom stugan där Erik och Magda nu bor. Det var då ett gammalt stall, ett sjukstall, för gårdens alla hästar. Jordbruket köptes av Erik och Magda Pettersson juni 1954 av förre ägaren Karl-Magnus Forsberg. Enligt *Gods och gårdar 1936* fanns här 6 hästar, 30 kor, 20 ungdjur, 10 svin och 100 höns. Byggnader för närvarande: 2 bostäder, ladugård med 80-talet koplatser, stall med 8 spiltor och 4 fölboxar, i västra delen av stallet var svinhuset. Det finns magasin, ett före detta hönshus, en åldrad statarlänga.

Nuvarande ägare till Björkefors huvudbyggnad är Sven-Göran "Svennis" Eriksson. Ägare till jordbruket är Erik och Magdas son Ulf Pettersson med familj. Ulf jobbar på Rottneros Bruk och brukar ägorna på Björkefors. Ladugården står tom, men Ulf underhåller samtliga byggnader allteftersom han har tid och ekonomi. Det är ett stort kulturarv att värna om, då samtliga byggnader är stora och höga.

Pia Eriksson

Tyskt träsnitt som visar häxbål på 1500-talet. I Sverige avlivades häxorna före bränningen.

Häxprocessen i Sunne 1673

En talrik menighet hade letat sig till tingsgården i Gunnarsby denna regntunga oktoberdag 1673. Trängseln var stor i tingssalen och den kvalmiga luften mättad av fräna dunster från svettiga, hopträngа människor. En tung odör av unket öl, tobak och våta vadmalskläder. Stämningen var tryckande och olycksbådande och avspeglade sig i de församlades anleten. Skräckblandad förväntan, lystnad, hätskhet men också bedrövelse och fruktan: Häxorna skulle rannsakas!

Ända sedan 1450-talet hade den gått i vågor över Europa, denna kollektiva mardröm – häxhysterin!

År 1608 hade en tjänsteflicka återvänt till sin hemby i Spanien efter några tjänsteår i franska Baskien och berättat hur hon deltagit i häxsabbater och legat med djävulen. Hon kunde peka ut flera kvinnor i hembyn som deltagit i häxmöten och snart spred sig hysterin som en farsot över Spanien och övriga Europa. Stanken från häxbålen låg som ett ont samvete över hela kontinenten.

År 1668 utbröt häxhysterin i Älvdalen och Lillhärdal och spred sig norröver. Värsta pådrivaren var den fanatiska häxprosten i Hedemora, Elavus Skragge. 240 misstänkta, oftast angivna av barn, pinades, rådbråkades och brändes under en tioårsperiod. Man brände häxor som man brände ogräs på våren!

Så var nu denna ohyggliga farsot kommen till Värmland och Fryksdalen. Smittspridare var en trettonårig dalkulla från Gagnef, som var i tjänst i Lysvik hos Sten i Väsby. Vidlyftigt och fantasifullt hade hon berättat i bygden om sina blåkullefärder och utpekat Marit Persdotter i V:a Berga, som sin färdkamrat. Hur de ridit på en ko under sina färder till satans domäner och där hängivit sig åt liderliga utsvävningar.

Den vidskepliga allmogen lyssnade begärligt och påminde sig trolldomskonster och häxerier som utförts av svartkvinnor i bygden. Snart hade Man utpekat ytterligare två misstänkta. Nu var hysterin nära. Skulle häxbålen börja flamma på Åmbergshed?

Men prosten i Sund (Sunne), Magnus Svensson, var klarsyntare än den fanatiske Hedemoraprästen. Han hade tidigare fått besök av kvinnor som berättat hur de farit på blåkullefärder och umgåtts med den onde. Oftast var det kvinnor som hade sina män ute i kriget och i ensamheten blivit överspända och fallit offer för tvångsföreställningar. Dagens forskare antar att av vissa hälsoörter, till exempel bolmört, gav hallucinationer som bidrog till föreställningen om djävulsdyrkan. Med allvarsord hade prosten talat dem tillrätta och fått dem att ta sitt förnuft till fånga.

Men dalkullans ryktessprideri hade satt fart på häxhysterin och allmogens krav på att trollkonorna skulle be-

straffas, blev allt aggressivare. Myndigheterna sammankallade nu till häradsting och genom länsman Håkan Månssons försorg hade de utpekade forslats till tingssalen för att stå till svars. Dock hade prosten utverkat att de skulle dömas av en andlig jury som han själv utsett. Där fanns hans egna kaplaner, herr Måns i Östanås och herr Håkan i Berga, kloka och mänskliga som prosten själv. Konsistoriet i Karlstad sände den lärde teologie doktorn Johannes Iser och en skolpräst, Jakob Nilsson Lang.

Det upphetsade sorlet från allmogen när Marit Persdotter leddes in, fick henne att förskräckt rygga tillbaka. Den unkna luften tyckes vibrera av hat och ondska. Hon upptäckte sin grannfru bland dem som var aggressivast. Den som hon hjälpt med lintyg och sovel spottade nu hätskt åt henne. Människor som hon känt som vänsälla vädrade som grymma rovdjur. Hennes rödgråtna ögon vek dock inte undan. Hon hade inget att dölja. Med ett klubbslag tystade den bistre häradshövdingen Gustav Ekebom församlingen och inledde förhören.

Teckning som visar gamla häxors glädje när djävulen gjort dem unga igen.

– Nej, hon hade inte haft samröre med en onde! Marit besvarade frågan med högburet huvud. Jag lever i gott förhållande till min man och har aldrig haft åstundan efter slikt sällskap, tillade hon men bemöttes av hånfulla skratt från menigheten.

Tjänsteflickan Marit Andersdotter, kallad som vittne, berättade nu hur hon blivit väckt nattetid av Marit Persdotter och tillsammans med henne ridit på en ko till Blåkulla. Där hade de dansat kring helveteseldar och haft syndigt umgänge med den onde. På sitt sjungande dalmål förtäljde hon vidlyftigt hur satan hade förmanat henne att inte ange Marit Persdotter för myndigheterna utan grannhustrurna Sara och Kerstin i Råby samt Ingrid i Gullsby.

Kaplanen herr Måns betraktade vittnet misstroget. Hur stor tro skulle sättas till slikt pladder? Var det inte mer ett enfaldigt barns villfarelser än ett tillförlitligt vittnesmål?

– Bränn den satans trollkonan! Några druckna Lysviksbönder skränade hetsigt och motades ut av rättsbetjäningen. Pionröd av ilska hotade häradshövdingen att utdöma vite om tinget stördes i fortsättningen.

Den anklagade medgav att hon träffat vittnet en gång men det var på hennes eget gårdstun då hon givit däkan en kindpust för att hon sprungit efter gårdens drängar. Gråtande nekade hon till att ha deltagit i Blåkullafärder trots att rätten med stort allvar förmanade henne att bekänna.

Lars i Bjälverud vittnade nu att hans ko varit löddrig av svett och osat svavel på påskmorgonen.

– Säkerligen var det trollkäringen där som ridit henne! Han pekade anklagande på bondhustrun.

– Var det rågtunnan du häftar i skuld för som du betalade nu? Hon såg föraktfullt på honom. Och var inte du miltals borta vid skogssjöarna hela påsken på gäddfiske? Vittnet krumbuktade sig när rätten upprepade frågan men erkände slutligen att så varit fallet. Rätten varnade honom för att fara med osanning.

Ånyo åsattes kvinnan av rätten och prästerskapet att avbörda sig sina synder och erkänna. Men Marit Persdotter bedyrade sin oskuld och liggande på knä anropade hon under tårar Gud om hjälp och bistånd. Den unga kvinnans förtvivlan var så gripande att många av åhörarna själva föll i gråt och även de mest förhärdade tystnade med hatropen. Rätten sa sig inte komma någon vart med kvinnan.

Nu infördes Ingeborg Persdotter i Persby, av grannarna anklagad för trolldom. Nils Ingmarsson i Utterbyn berättade hur hon med trollramsor och häxsalvor, som hon skaffat genom sitt samröre med djävulen, botat hans son som fått ett skott genom huvudet. Per Olofsson i Åsteby omtalade liknande om sin sjuka dot-

Där Öst i Gunnarsby, tingshuset där häxprocessen pågick, bär fortfarande något av den ärevördiga status som präglade rättvisans högborg. Foto: Ragnar Magnusson.

ter vilken blivit frisk genom Ingeborgs trollerikonster. Ingeborg förmanades flitigt till sanningens bekännelse men nekade ihärdigt.

– Allt detta är avundsjukt sladder från folk som vill mej illa, påstod hon och "protesterade på det högsta" mot beskyllningarna. Sorlet från allmogen hade åter tilltagit och när 80-åriga Ingiel Håkansdotter infördes haglade okvädningsorden mot henne. Flera berusade och upphetsade bråkmakare ådömdes böter och avhystes innan lugnet någorlunda återställdes.

Enligt Lars Persson i Åsteby skulle hans fyraårige dotter förtäljt hur Ingeil fört henne och hennes lillasyster med sig till Blåkulla. Därstädes skulle barnen fått vakta den boskap häxorna ridit på. Den böjda och skumögda gumman svarade fåordigt på rättens frågor men förnekade bestämt anklagelserna hur hårt hon än ansattes. Rätten föreslog att dalkullan Marit Andersdotter skulle konfronteras med de sist anklagade. På frågan om hon sett dessa kvinnor vid sina besök på Blåkulla svarade hon:

– Där var en sådan myckenhet med häxor som dansade kring djävulen och hans tron. Och svavelröken från eldarna var så bolmande och stickande att det svårligen gick att urskilja och känna alla som var där!

Det gick som rysningar genom allmogen när hon fortsatte att vällustigt berätta om hur de stekte människokött på eldarna och skändade gudstron genom att rabbla böner baklänges. Men dessvärre, hon kunde inte med säkerhet säga om hon sett de två kvinnorna där!

De världsliga myndigheterna hade nu inget annat att göra än överlämna de anklagade till den prästerliga juryn för dom. När prästerna samlats påminde herr Måns sina ämbetsbröder om Sundsprostens allvarsord:

– Betänk att ni står inför ett bråddjup av okunnighet och vidskepelse!

Man enades också om att det som sagts av dalflickan var griller och enfaldiga fantasier och inte heller kunde man ta ett fyraårigt barns utsagor på allvar. Och när samtliga nekat till anklagelserna var prästernas dom enig:

– Thesse olycklige ställes på fria fötter och under Gudhs doom lembnade! Därtill varnades dalflickan för "satans umgänge".

Innan tinget bröts förmanades allmogen med stor stränghet att vakta sina tungor och ine sprida rykten om trolldom och djävulsdyrkan.

Med denna rättegång bröts udden av den fasansfulla farsot som var på väg ner genom de värmländska dalgångarna och några fler häxprocesser hölls inte i landskapet det århundradet. Tack vare att Sunds pastorat förfogade över två så vidsynta män som herr Måns och prosten Magnus Svensson blev häxbålen på Brobyhed aldrig verklighet.

Många av herr Måns barn och ättlingar lät tala om sig i större sammanhang. Den siste av dem blev också den störste, den som en hel värld kom att fascineras av; Selma Lagerlöf.

Ragnar Magnusson

Källor:
G. Almqvist, *Fryksdals härads domböcker 1602–1700*
Linus Brodin, *Herr Måns i Östanås*

Massage
meddelas av
Signe Dahlgren
Exam. Sjukgymnast.
Rt. 332.

Distriktsbarnmorska
Amanda Holmbäck
emottager patienter som önska inackordering och vård.
Bostad: Långgatan, SUNNE.
TELEFON 101.

Min första – och sista – resa till Blåkulla

Ja faktiskt, jag skulle till Blåkulla. När jag var i 5-årsåldern ritade vi barn tranbrev som skulle kastas på våffeldagen och påskbreven som vi kastade på påskafton. Kastade, var att öppna ytterdörren hos grannen, kasta in breven, och fort springa därifrån. Detta var roligt, tyckte vi barn. Vi ritade och målade påskkärringar på en kvast och som hade sin katt och kaffekokare med. Vad spännande att få flyga dit. Resan till Blåkulla gick på torsdag kväll, för att vara där till lördag innan resan gick hem på natten. Ja, dit skulle jag! Var Blåkulla låg visste jag inte, men det spelade ingen roll. Kvasten visste – trodde jag.

Ja hur gick nu detta? Jag var nere hos en granne en dag, Leander hette han, han höll på att såga grenar ur äppelträdet.

– Vad gör du, frågade jag honom.

– Jo, svarade han, det är så att Jenny, Alma på Högalid, Anna i Strandvik samt flera kärringar skulle åka till Blåkulla och det räcker inte med sopkvastar så jag måste hugga grova och starka grenar som bär dem. Skall inte du också med, frågade han. Jo visst skulle jag det.

– Ja men gå upp i ladugården då, du kan ta kvasten som finns där, den bär dig säkert så han.

Hej å hå vad jag sprang hem till ladugården. Mamma satt och mjölkade, jag tog kvasten och ut på gården, satte den mellan benen och sprang, men inte kom jag upp i luften. Nej naturligtvis skulle jag hoppa från något. Upp på slipstenen, kvasten mellan benen, och hoppade. Neej, det gick inte. En gång till klättrade jag upp på slipstenen och hoppade med kvasten mellan benen och landade naturligtvis på backen. Nu var jag arg, slängde sopkvasten i ladugårdsväggen så mamma blev rädd och kom ut och frågade vad det var:

– Jag SKALL TILL BLÅKULLA, skrek jag och sprang ner till Leander och klagade och var riktigt arg att jag inte kom iväg. Lugnt svarade han:

– Kvasten var nog inte riktigt smord. Det skall vara rikligt med smörja (kodynga) på. Hem igen och sopade kvasten i dyngan och försökte en gång till, men damp i backen. Nu fick det vara nog. Hade han lurat mig? Nej det trodde jag inte, men jag kanske inte var en kärring än. Jag var ju bara 4–5 år. Mamma frågade mej:

– Vad skulle du ha gjort om det hade burit iväg?

– Ja, men det var ju meningen att jag skulle till Blåkulla skrek jag ursinnigt.

Ulla-Britt Larsson

ICA Supermarket
BBB Sunne
Bra Brett & Billigt

ÖPPET ALLA DAGAR
08.00–22.00

Fryksdals-Posten

Nr 7

Redaktion: Hj. Svedberg och Karl Kiellarson.
Platsredaktör i Sunne: Olof Englund.
Tryckt å Nya Tidnings-a.-b. Värmlands-Posten, Kristinehamn 1924.

Torsdagen den 17 Jan. 1924

Gamla tidningnotiser

Fryksdals-Posten 1924

31/12 Sunne Köpingsfullmäktige har tagit ett beslut att den illa beryktade "Busbacken" ska bort.

Följande notiser är hämtade ur Sunne-Bygden

1926

30/4 En flygmaskin passerade i går Sunne vid halv 5 tiden.

1/7 Bensinpris: 40 öre/l för droskbil, 42 öre/l för privatbil. Kaffe 2,75 för kilo, ost 1,40 för kilo.

Under årets älgjakt fälldes i Värmland totalt 229 älgar.

6/8 På grund av rådande paratyfusepidemi inställes tills vidare alla offentliga tillställningar i Sunne Folkpark. Parkstyrelsen.

1927

Febr. 31 personer arbetslösa i Sunne.

29/4 Unggalten Svalöfs-Jackson står för betäckning tillgänglig å Östra Ämterviks ålderdomshem. Ovanligt fin härstamning.

1929

13/12 Rottneros Herrgård brinner ner till grunden. Herrgården var byggd på 1850-talet.

1933

Östanbjörke IF – Lysviks Bollklubb 4-0.

Juli Vattenbrist, den värsta i mannaminne.

I Uddeholmsskogarna rasar Värmlands största skogsbrand, särskilt vid Uvanå. 2000 man i släckningsarbetet från bl. a. regementen.

1935

Semlor fyllda 8 öre, ofyllda 5 öre.

Sunne-Bygden helt år 3,50 utkommer tisdag o fredag.

På Sunne-Biografen visas *Simon i Backabo* med Fridolf Rhudin.

På Teaterbiografen visas *Christina* med Greta Garbo.

1936

11/9 Spelnästorps Ungdomspark. Dans lördag och söndag. Musik av Ekebypojkarna. Skjutbana och sedvanlig servering.

30/10 Dans å Taikons stora inbyggda dansbana vid samrealskolan i Sunne fr. o. m. torsdag t. o. m. söndag. Varje dag 8–11, lördag 8–12, söndag 7–11. Uppvisning på söndag kl. 3 av stor cabaret. Musik alla dagar av Taikons 6-manna orkester från Göteborg. Inträde 50 öre. Fri dans.

18/9 Storbygge i Sunne slutfört. De nya lokalerna för statens samrealskola står nu färdig efter 1,5 års forcerat arbete. Kostnad ca 400 000:- när allt är färdigt med inventarier, planteringar m. m. Invigningen sker den 25 nov.

Holmquists Foto-Ateljé, Sunne

Tel. 248. (F. d. AURELIUS.) Tel. 248.

Ateljens princip: Modernt gediget och fullt förstklassigt arbete till möjligast billiga priser.
Å ateljen utföres: Allt vad till ateljé och utefotografering hörer. Förstoring och förmiskning av kort m. m.
Amatöravdelningen: Framkallning, kopiering och försäljning av plåtar, film m. m. Noggrant arbete. Snabb leverans.

Filialer: EKSHÄRAD och RÅDA öppen varje söndag under sommaren.

7228 älgar fälldes i Sverige. I Värmland 633 st.

En östämting bötade för ovarsam framfart med hästfordon i köpingen, 20 dagsböter á 1 kr. Han dömdes även att utge 11.50 till telegrafverket för skador å en cykel, medan telegramflickans krav på förstörda kläder ogillades.

11/12 Vi har fått en julgran på torget.

18/12 Ekorrskinn uppköpes för export i större och mindre partier till högsta dagspriser. Erikssons Järnhandel

I Värmland finns 284 personbilar, 11 bussar, 21 lastbilar och 51 motorcyklar.

1938

Konsums varubuss. Den rullande Speceri och Charkuteri-butiken börjar den 5 aug. 1938 med regelbundna turer i Fryksdalen.

15/11 Justitias nya högborg i Fryksdalen snart färdig. Sunnes senaste storbygge, det nya tingshuset ute vid Leran står nu snart färdigt sedan arbetet pågått sedan 23 juli 1937. Kostnadsberäknat till 250.000 Kr.

Rekordökning av telefonabonnenter i Fryksdalen. Värmlands första helautomatiska telefonväxel inrättades år 1936 i Stöpafors. Samma år även i Rottnesund, Rottneros 1937. Under 1938 exp. ej mindre än 193 214 rikssamtal, vilket innebär 16 496 samtal mera än under 1937. Inom området fanns vid årsskiftet 1 559 st. samtalsapparater mot 1 427 st. År 1937 4 184 st. radiolicenser.

1939

9/1 hölls sista sammanträdet i Åmbergs gamla tingshus efter 110 år.

19/2 Travtävling på Björken lockade 700 åskådare.

14/3 Kaffe 2,70 pr kilo hos Bengtsson, Gettjärn.

Pingstdagen. Officiell invigning av Sommarhemmet Sundsberg. Talare missionär G. A. Hult och pastor Fritz Carlsson.

1940

Vårmarknaden i Sunne inställes. Landsfiskal G. Edenquist har begärt hos Länsstyrelsen att markanden må inställas. Motiveringen är de oroliga förhållandena och risken av folksamlingar.

16/3 På Mårbacka avled Selma Lagerlöf född 20/11 1858 därstädes.

Mars, Annandag Påsk 1940 brann Gylleby Herrgård ner till grunden. Herrgården drevs som pensionat och många gäster förlorade sina ägodelar. Byggnaden var försäkrad till 40 000 kr. och lösöret till 30 000 kr.

Den 31/12 fanns 10 306 personer i Sunne socken.

1941

31/1 I Sunne hade 100 732 st. ransoneringskort blivit utlämnat 1940, ca 10 kort per person.
948 st. slaktlicenser för slaktning av hushållsnassar.
928 st. inköpskort på lysfotogen = 2398 l.

26/6 Nya Sundsbron bör bli 9 m bred + gångbanorna vardera 1,75 m. Kostnadsberäknat 316 000 kr. för själva bron med tillfartsvägar samt 37 600 kr för beläggning.

18/7 Tänk på morgondagen. Ni som vistas på landet men ej äro jordbrukare, grip in och hjälp lantbrukarna att samla nödfoder, löv och vass.

27/9 Dans på Strandsbanan i Ivarsbjörke. Musik Gunnars Swingers.

Årblad hittades i Brårudsmossen på hösten 1941. Statens Historiska Museum som har fått årbladet meddelar att det är omkring 2000 år gammalt, alltså före Kristi födelse.

Julgransljus. Inlämna före 10 nov. men helst omgående beställningskupongerrna till inköpskort A för barn födda 1927 eller senare, så erhåller Ni efter den 10 dec. ca 106 gr. d. v. s. 10 st. vanliga julgransljus. Nath. Hedin.

1942

16/3 kl. 8 em. Lapp-Lisa kommer till Tomthult och onsdag den 18 i Sunne Missionshus.

18/7 Edvard Persson kommer till Sunne Folkets Park kl. 10.30.

1943

19/1 Minsveparen "Älvsnabben" sjösattes.

Sammanställt av Ulla-Britt Larsson

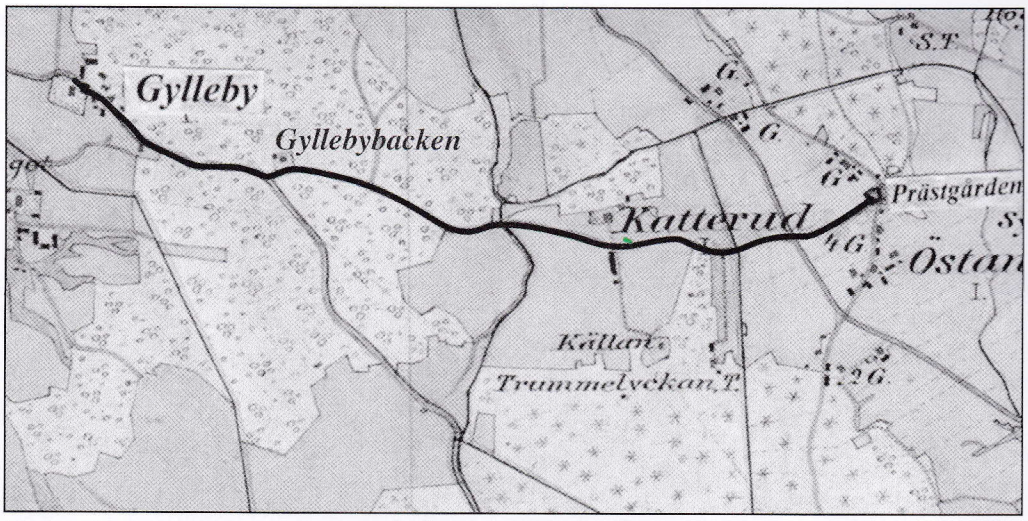

Kartan visar Kyrkvägens sträckning från Östanås gård över Gyllebybacken till Gylleby

Gyllebybacken

Vi hade lämnat Katterud bakom oss på vår vandring och strävade på uppför Gyllebybergets sluttning. Skogsstigen bar spår från en tid då hästfororna tog sig fram här. Väl uppe på höjdsträckningen hade vi en bekväm färd i den jämna terrängen. Runt omkring stod en och annan stor risig gran. Varken dessa eller den övriga vegetationen skulle ha tilltalat en modern skogsbrukares öga. Då vi närmade oss vägskälet kunde vi se resterna av en gammal stuga litet till höger om stigen. En kraftig störtskur överraskade oss och en stor gran gav ett välkommet hägn – långt bättre än vad den förfallna stugan hade kunnat erbjuda.

Detta är ett minne från min barndom. Jag och min familj företog under 1930-talets första hälft några sådana promenader, då vi besökte släktingar i Häljeby. På den lille gossens frågor om stugruinen svarade pappa att man kallade den *Renhôltstôga*.

Stigen, som man fortfarande kan spåra, leder från Östanås över Katterud till vägskälet uppe på södra delen av Gyllebyberget. Där ansluter den till den gamla landsvägen från Askersby och Angersby mot Gylleby och Sunne kyrka.

En gammal viktig väg

Vår skogsstig var förr en allfarväg och den viktigaste förbindelselänken mellan Sunnesundet och området kring Östanås, Rådom och Gårdserud. I gamla lantmäterihandlingar kallas den *Kyrkvägen*. Då sunnekomministrarna bodde i Östanås var detta deras väg till Sunne kyrka. Folket i dessa bygder kunde börja ta sig en genare väg över slätten till socknens centrum för omkring 200 år sedan. Då torrlades markerna öster om Gyllebyberget i samband med att Backatjärnskanalen färdigställts.

Om vi i dag återvänder till vägskälet

på Gyllebyberget möter vi en förändrad miljö. Till vänster, alltså söder om stigen breder ett större kalhygge ut sig och på norra sidan ett bestånd av resliga timmergranar. Inne bland stammarna finner vi en mossbelupen jordhög med några huggna grundstenar. Det är vad som nu återstår av den förfallna stugan från min barndoms strövtåg.

Stugan som en gång stod här

kan ju tyckas ha haft en enslig placering. Men om man betänker att två betydelsefulla vägar förenades i vägskälet strax intill, inser man genast att de boende här knappast lär ha saknat kontakt med andra människor.

Sådana här gamla boplatser brukar innehålla spår efter flera byggnader. Så är inte fallet här. Husgrunden jag nämnde är den enda man kan hitta. På den så kallade Hembygdskartan från omkring 1890 finns dock en antydan om något som kan vara utedasset. Det här var alltså inget torp i vanlig mening utan rätt och slätt en bostad.

Det är bara på denna karta man kan hitta stället. Där står *Gyllebybacken*. På kartan till laga skiftet på Gylleby 1845 finns ingenting markerat på denna plats. Huset var alltså inte byggt då. Det är således en ganska begränsad tid, en människoboning funnits här.

Vem har då bott i stugan?

Renhôltstôga var det ju min far sa – Reinholds stuga alltså. Då gäller det att finna denne Reinhold. Med kyrkbokens hjälp hittar vi alldeles i grannskapet en person med

namnet Reinhold. Han föddes nämligen 1826 på Gylleby och hade föräldrarna Magnus Larsson och Cajsa Nilsdotter. Cajsa hade tidigare varit gift med en Karl Stålhammar men skrevs nu som änka.

Reinhold Magnusson växte upp på Gylleby och var en tid anställd på gården men gick sedan i lära hos skräddarmästare Gullström.

I februari 1861 gifte sig Reinhold med Stina Larsdotter, född 1835 i Sunnemo. Makarna tycks först ha bott hos Gullström men flyttade senare samma år in hos Reinholds mor Cajsa Nilsdotter på Gyllebybacken. Hon hade då bott där åtskilliga år på något slags undantagsförmån. Reinhold Magnusson kallas sedan undantagsägare.

Stugan hade troligen byggts för Cajsas räkning. Hon och hennes son tycks på något sätt varit gynnade av husbonden på Gylleby, som då var lantmätare O. L.Brattén. Denne var måg till en tidigare ägare, Olof Olsson (som anses vara förebilden till Rik-Ola i F. A. Dahlgrens lustspel *Värmlänningarna*). Det gamla Gylleby var nu splittrat i flera arvslotter. Genom sin hustru var Brattén således ägare till en del av säteriets jord. Det är däför ingen tillfällighet att Reinholds stuga hade byggts norr om vår gångstig. Marken där ägdes nämligen av Brattén. Området söder om stigen tillhörde en annan av Rik-Olas arvingar.

Stina och Reinhold bodde på Gyllebybacken i tio år och fick där fem av sina åtta barn. Cajsa fick uppleva sitt första barnbarn, Jan Gustaf, född i jan 1862, innan hon året därpå lämnade detta livet.

Skräddaren Reinhold Magnusson flyttade med sin familj till Höjen 1871 och därifrån till Röberg 1879. Dottern "Karolina", född 1864 återfinns senare som "Lina" på Torvåsen och sonen "Reinhold", född 1866 som hemmansägare i Mellby.

Ett grymt kvinnoöde

I Bratténs hushåll på Gylleby fanns en medhjälpare som hette Katarina Jansdotter och kom från Östra Ingersby. Hon var född 1826 och hade ett barn, Maria Thuresdotter, född 1858.

Som ogift mor kände Katarina skam inför sin omgivning. Detta var 150 år före vår tid och man hade en sträng och dömande syn på kvinnor som hamnat i en sådan situation. Om denna var en följd av våld eller tvång var det kanske ingen som frågade efter. Till detta kom dotterns situation som så kallad oäkting. Vilken oerhörd kränkning av ett oskyldigt barn från bland annat kyrkans sida! För att något kunna dra sig undan omvärldens blickar bad hon att få flytta in i stugan på Gyllebyberget, då denna blev ledig 1871.

Familjen Brattén ställde sig välvillig och Katarina bosatte sig där som "backstusittare" med den 13-åriga Maria.

Anna Brattén gifte sig med pastor O. Heintz 1872. Katarina var med och arbetade då man förberedde bröllopet. Hon ådrog sig då en sjukdom som ansågs bero på att hon förkylt sig. Sjukdomen ledde till att hon blev förlamad för resten av livet.

Katarina vårdades av dottern Maria som lyckade försörja dem med bl. a. sömnad av olika slag. Maria höll utomordentligt fint och rent omkring dem.

I början av 1890-talet var Katarina ensam skriven på "Backen" och kallades då "understödstagerska". Maria som en tid titulerades "jordbruksarbeterska" stod antecknad på annat ställe i kyrkboken under Gylleby som inhyses, det vill säga hyresgäst.

Katarina avled 1907. Maria skall ha försökt driva en mindre kortvaruhandel i Sunne, men utan större framgång. Hennes vidare öde är okänt.

Dessa människor var sannolikt de sista som bebodde stugan. Den minnesbild jag har av husruinen från början av 1930-talet tyder på detta.

En stolpe med minnesplatta är uppsatt vid resterna av stugan på Gyllebyberget. Stig Reinholdsson från Munkfors har ombesörjt detta och därigenom hedrat sina förfäder som en gång bodde i *Renhôltstôga*.

David Myrehed

Källor:
Sunne församlingsböcker
Uppgifter från Elisabeth Falk, Stockholm

Gyllebybacken. Katarina och hennes dotter Maria framför stugan. Fotot är sannolikt från 1890-talet. Fotografiet är en gåva till Sunne hembygdsförening från Louise von Dardel.

Skogsparti sydväst om Klockarsätern.

Prostskogen

Prostskogen är det vanliga namnet på kyrkans stora skogsinnehav i östra Sunne. Det har en areal på cirka 1500 hektar från Ransjön i öster till Gårdsjö-Dyevägen i väster. I norr går gränsen mot Tjustersby- och Ålebyskogarna och i söder mot Gårdsjö- och Maggebyskogarna. Det är ett stort sammanhängande skifte som i stort sett utgör en fyrkant.

Torp och sätrar på skogen

Vävartorpet

Ligger i sydväst, norr om Gårdsjö, var bebott till början av 1960-talet och är numera avstyckat och sålt som sommarställe. På torpet fanns åkrar på tre till fyra hektar som idag är igenvuxna med ungskog. Stugan är väl bevarad men ladugård, stall och övriga hus är rivna. 300 meter öster om torpet finns en skogsarbetarbarack och häststall.

Spiktorpet

Vid skogens västra gräns revs på 1940-talet och hade öppna marker på cirka två ha. I dag finns bara rester kvar av bostadshus och byggnader.

Ransjötorpet

I sydöstra hörnet, inte långt från Ransjön, är också avstyckat som sommarställe. Stugan och vedboden finns kvar medan övriga byggnader är rivna. Torpet var bebott till början av 1960-talet. De öppna markerna var här cirka två till tre hektar som idag är igenväxta av ungskog.

Prästsätern

Ligger cirka två km norr om Ransjötorp. Även detta torp är avstyckat och sålt som sommarställe. Stugan är i bra skick och stall och vedbod finns kvar. Grundstenar visar att tre till fyra övriga byggnader har funnits här. De sista bofasta flyttade från torpet i slutet av 1930-talet och åkrarna på cirka två hektar planterades och är igenvuxna. Ovanför torpet har man en underbar utsikt över Ransjön. Nordost om Prästsäter ligger en skogsarbetarbarack och ett häststall. Baracken, som är riven, hade namnet **Ryssen.**

Klockarsätern

I skogens norra del är högt belägen på 315 meter över havet. Arealen här var cirka två ha. Stugan är välbevarad och likaså uthusen med ladugård, stall, loge och utedass. De sista boende här, Ola och Johanna, bodde kvar till 1940-talet. Enligt sägnen lär det spöka i Klockarsätern.

Åmbergssätern

I nordväst, Här finns bara rester av stengrunden kvar.

Utsyningen
Var ett torp längst norrut invid Ålebygränsen. Allt som finns kvar är husgrunden samt många och långa stenmurar som vittnar om en slitsam odlargärning.

Skäggebergssätern
Låg cirka en km norr om Klockarsätern.

På skogen finns också många tjärnar
Vid **Gletjärn**, öster om **Vävartorpet**, har sportfiskarna byggt en fiskarstuga. **Björntjärn** ligger på 300 meter över havet intill Klockarsätern. **Spraggen, Lusten, Trehörningen, Abborrtjärn** och **Hörntjärn** ligger också fint inramade i naturen.

Rävkullen
Det högsta berget på skogen, och ligger på 344 meter över havet, lika högt som Tossebergsklätten.

Flera stora mossar som **Stormossen, Högmossen, Finnmossen, Hässelmossen** och **Gubbmossen** ligger mellan skogsåsarna.

Jakten på skogen är utarrenderad. Att den är förknippad med kyrkan förstår man av namnet på några av älgpassen, till exempel **Prästens brasa** och **Predikstolen**.

Mycket virke drivs ut varje år till sågverk och annan industri. Skogsvägarna är väl utbyggda och kyrkan har en produktiv och välskött skog.

Text & foto Martin Håkansson

Vävartorpet.

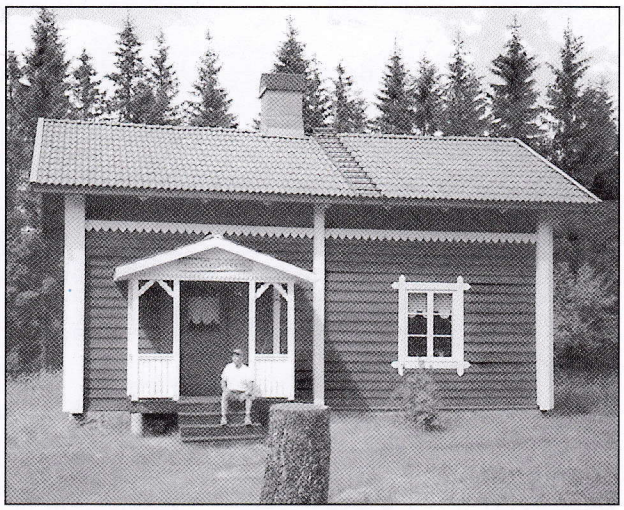
Klockarsätern.

Uthusen vid Klockarsätern.

Horntjärn – vattenreservoaren

I en tidigare artikel med titeln Horntjärn – en gåtfull skogssjö har jag berättat om en behornad fisk som fanns i tjärnen fram till början av 1900-talet. Den här berättelsen skall i stället handla om hur tjärnens vatten tagits i anspråk för olika ändamål genom tiderna.

Ett gammalt dammbygge

Ett stycke söder om gården Ve Dammen i Södra Borgeby hemman, en knapp kilometer nordväst om Horntjärn, fanns förr en dammanläggning i Fjällbäcken, tydligen en så kallad fångdamm. Dess vattenmagasin har legat på Pålsbys mark och stenmuren som bildar stommen i själva dammen finner vi just i gränslinjen mot Maggeby. Den står där ännu rätt intakt.

Såga

Varför har då gångna tiders bebyggare lagt ner en sådan möda på att dämma upp Fjällbäcken? En del av svaret får vi om vi undersöker terrängen alldeles nedanför avtappningsöppningen i stenmuren. Där ligger nära bäcken resterna av ett stenfundament som sannolikt utgjort grunden till den såg som finns markerad på gamla kartor. Även namnet på det närbelägna torpet Såga talar sitt tydliga språk. Det var där Timénsfamiljen bodde. Husets sista invånare, Aina Haglund flyttade härom året därifrån till Sunne tätort.

Vid den här lilla forsen torde människor ha bedrivit verksamhet under lång tid. Liknande såganläggningar har funnits åtminstone sedan 1600-talet. På sina håll förekom sådana sågar när hammarsmedjorna började anläggas i våra bygder.

Det här sågverket har inte varit i drift under det senaste århundradet. Det finns dock uppgifter om personer som använt sågen tidigare. En sådan skall ha varit Per Olsson på Jaal i Maggeby.

Änga

Vi följer bäckens vidare färd ner mot Ämtdalen och når gården Änga. Här minns jag från min barndom under förra hälften av 1930-talet en mindre damm med fungerande luckor. En smedja fanns också där nedanför. Smedjan i Änga hade varit i bruk fram till denna tid. Om man använt vattenkraft till verksamheten där, vet jag inte.

Däremot är det helt klart att forsen har utnyttjats tidigare. Där har nämligen även funnits en kvarn. Möjligen är det den byggnaden som senare inretts till smedja. Den siste som bedrev någon egentlig kvarnrörelse där var Olof Herman Ljungberg som flyttade därifrån i början av 1890-talet. När man slutade mala i Änga är okänt. Kvarnen fanns dock kvar några år efter att näste ägare tagit över. Hans namn var Nils Nilsson, skicklig smed och son till den kände smedmästaren Nils Persson på Borgebyhöjden. Nils var alltså bror till Jon (Jong) Nilsson som vid samma tid flyttade till Kroken i Södra Borgeby. Verksamheten upphörde då på Borgebyhöjden.

Vi återvänder till den tid då anläggningarna i Änga och Ve Såga hade behov av vatten för sin verksamhet. Och vattenkraften skulle Fjällbäcken bestå med.

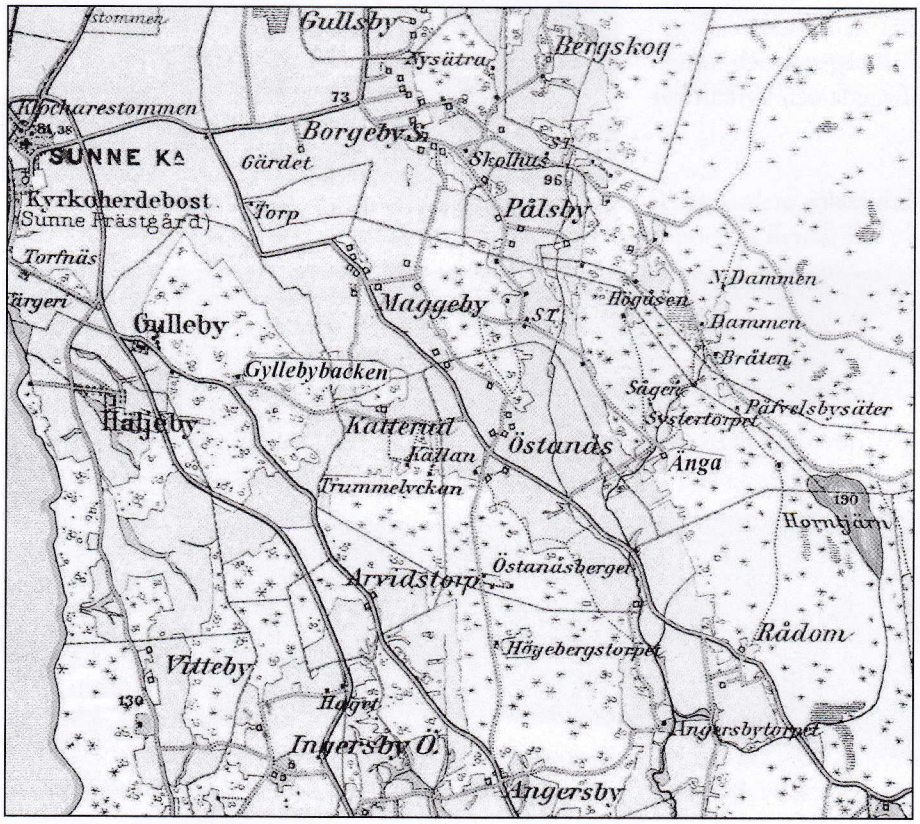

Karta från 1800-talet, med vissa senare tillägg. Den visar terrängen mellan Sunne kyrka och Horntjärn, avståndet fågelvägen är 5 km.

Stenmuren i rågången mellan Pålsby och Maggeby hemman intill Sågtorpet.

På dessa mossbelupna stenar stod en gång ett sågverk som bidrog till sysselsättningen i vår bygd.

Ojämn vattentillförsel

Vi tar oss en titt på detta lilla vattendrag som rinner upp endast cirka 2,5 kilometer norr om Änga i sänkan öster om Bergskogberget. Källan tycks vara vatten som springer ut ur marken. Varken någon tjärn eller ens egentlig våtmark syns till. Det är då förståeligt att vattenföringen i bäcken är mycket, för att inte säga helt, beroende av nedebörden. Följden blir givetvis en mycket ojämn vattentillgång och till och med perioder av total uttorkning.

Dammar var alltså helt nödvändiga. Kvarndammen i Änga gjorde väl sitt till men utan den större fördämningen uppe i skogen hade man stått sig slätt. Jag har dock en känsla av att denna större damm hade byggts främst för sågens behov.

Emellanåt kom en längre torkperiod. Då hjälpte inte heller dessa åtgärder.

Ännu ett projekt

Ett tillflöde till Fjällbäcken, en mycket liten bäck som mynnar just i fördämningen, visade vägen till en lösning. Den lilla bäcken kommer från sydöst, från ett litet kärr. I samma riktning och ungefär 50 meter högre ligger ju Horntjärn. Varför inte utnyttja denna naturens egen damm? Den väldiga moränåsen som legat där sedan landisen smälte har sedan 10 000 år stängt av tjärnen åt norr. Det naturliga avloppet, Horntjärnsbäcken, har sedan kommit att ta vägen från sydspetsen nerför berget till ån Ämtan vid Rådom.

Horntjärn är en så kallad källsjö, det vill säga den har inget egentligt tillopp utan får sitt vatten huvudsakligen ur marken. Den är alltså inte särskilt känslig för torkperioder, i varje fall inte för kortare sådana. Om Horntjärn kunde utnyttjas hade man alltså en säker vattenleverantör.

Vilka de var och när det hände vet ju ingen i dag, men dessa oförvägna människor satte i alla fall igång med sina enkla redskap att gräva ett väldigt dike i den grova steniga moränen från nordspetsen av tjärnen.

När de tagit sig igenom moränåsen sluttade marken ordentligt och det behövdes inte så märkvärdigt dike för att leda vattnet mot dammen. Men på ett ställe, i västra kanten av ett kärr kan man se spår av ett dike som tydligen gjorts för att hindra vattnet från att smita ner i skogen mot Änga.

Andra brukare av vattenkraften

Företaget lyckades. Man fick säkert ett gott tillflöde till Fjällbäcken. Den torra våren 2007 låg Horntjärns yta ungefär i nivå med botten på diket som det är i dag. Då får man betänka att detta var betydligt djupare på den tiden.

Det borde inte ha varit helt okontroversiellt att åstadkomma ett utflöde ur Horntjärn åt norr. I det naturliga avloppet - Horntjärnsbäcken hade man sannolikt en kvarn vid Rådom. På annat sätt kan väl inte namnet Kvarndalen tolkas. Om det fanns någon överenskommelse mellan olika användare av Horntjärns vatten, vet jag inte.

Bild mot söder från diket vid Horntjärns nordspets. Tjärnets yta skymtar i bakgrunden. Den ligger i nivå med dikets botten. Tidigare var diket säkert djupare än nu (2007).

Gården Änga med en skymt av Fjällbäcken i förgrunden. I Änga föddes Axel Nilsson 1892. Han bodde här när vattenledningsföretaget genomfördes.

Det finns rester av en liten dammanläggning vid sydspetsen av tjärnen. Om den gjorts iordning av kvarnägaren vid Rådom eller av intressenterna i det norra projektet är okänt. Eftersom anordningen kunde reglera Horntjärns yta bör den ha varit till nytta för båda användarna.

* * *

Sunnes vattenbehov ökar

Samhället kring frykensundet växte och man fick problem med vattenförsörjningen. Mindre vattentäkter har funnits på flera ställen. Till exempel lämnade kallkällor vid Bengster en hel del vatten.

Under 1900-talets första årtionde startades dock ett projekt som skulle komma att radikalt lösa Sunnes vattenproblem för lång tid framåt. Man började undersöka möjligheterna att dra en vattenledning från Horntjärn. Då detta företag beslutades måste det betraktas som en djärv och framsynt satsning. Främste initiativtagaren var klockaren i Sunne, Jonas Görling.

Jag har ibland nämnt Axel Nilsson som min sagesman då jag berättat om Horntjärn. Då det gäller anläggningen av vattenledningen till Sunne ligger hans uppgifter nästan helt till grund för min berättelse. Axel var född och uppväxt i Änga intill Fjällberget och son till Nils Nilsson som jag nämnde tidigare i den här berättelsen. Som tonåring blev Axel så att säga åsyna vittne till hela arbetet.

Än en gång stacks spadarna i moränåsen vid Horntjärns nordspets. Nu kunde man utnyttja det djupa dike de gamla vattenbrukarna hade grävt. Djupt under dess botten lades det sex tum grova gjutjärnsröret som fraktats dit i sexmeterslängder. Detta löpte sedan ett par meter under tjärnens yta och 60 meter ut från stranden. Längst ut vinklades röret neråt.

Det visade sig senare att rören inte låg tillräckligt djupt i moränåsen för direkt avrinning, när förbrukningen blev stor och Horntjärns yta hade sänkts kraftigt; det blev motlut. Emellertid löste sig detta genom att ledningen över åsen då kom att fungera som en hävert. Vattnet "sögs" ur tjärnen.

Ledningen lades sedan utför sluttningen strax norr om Fjällberget och en filtreringsanläggning, kallad Bassängen, byggdes ungefär halvvägs ner i sluttningen mot gården Änga. Här var genomströmningen begränsad eftersom vattnet skulle passera ett sandfilter. Detta byttes ut med jämna mellanrum.

Nedanför Änga finns en intressant konstruktion, en akvedukt, vid övergången av Fjällbäcken. Därifrån går ledningen över åkrarna till Östanås där den passerar i sänkan öster om Mellastôga. Den skär sedan igenom trädgården i Östanåsmyra som ligger mellan byarna Östanås och Maggeby och fortsätter vidare över slätten till Sunne tätort. I en och annan gård som passerades av ledningen passade man på att koppla in sig och få kommunalt vatten. Det erbjöds särskilt goda villkor för dem som på ett eller annat sätt kommit att drabbas av anläggningsarbetena.

Det är lätt att föreställa sig vilka svårigheter man hade att övervinna så länge arbetena försiggick i skogster-

Axel Nilsson.

rängen mellan Horntjärn och Änga. Det bör ha varit en lättnad att få ta sig an sträckningen över åkrar och ängar på den vidare färden mot Sunne tätort. Ute på slätten slapp man väl ifrån det mesta av både sten och trädrötter.

Själva grävningen var ett ackordsarbete. Diket skulle göras en meter brett upptill och en halv meter i botten. Djupet varierade med hänsyn främst till frostrisken. Under vägar exempelvis gick man ner till närmare två meter.

Under Sunneslättens markyta har vi den varviga leran. Detta blågrå slam är ju ett minne från den tid då havet och sedan även Storvänern efter istiden täckte området. Lerans bärighet är ganska obefintlig då den är fuktig. Och det är den ju därnere i grundvattnet. Det djupa dike som det var fråga om här, skulle snart falla ihop om det gjordes längre än några meter. Det gjordes det alltså inte. Man löste nämligen problemet genom att gräva fem till sex meter långa sträckor och lämnade däremellan någon meter långa "broar" av orörd mark som stöd. Under dessa borrades hål för rören i den lösa blåleran.

Med detta arbetssätt sparades ju dessutom mödan med den jord man inte behövde flytta på.

Arbetet med Horntjärnsledningen tog några år. Rören hade körts ut 1907 och det första vattnet nådde Sunne 1911. Det var Bryggeriet och Sjukstugan som först kom i åtanke. Därför korsar den första rörledningen Fryken i norra delen av samhället. Ännu en ledning byggdes sedan vid Sundsbron.

Bara några år efter att Horntjärnsledningen byggts stod Fryksdalsbanan klar. På den tiden drogs tågen med ånglok. Dessa förbrukade mycket vatten eftersom ångan blåstes ut i luften. Jag minns, från min barndom i Östanås, min fars kommentar då trycket ibland blev lågt i vattenkranen: "Nu vattner de looka i Sunne."

Sedan länge har Horntjärnsledningen spelat ut sin roll som Sunnes vattenleverantör. De sista förbrukarna på östra sidan sundet kopplades dock inte bort förrän 1988, då vattentillförseln från Horntjärn definitivt stängdes av. Därefter fylldes även denna del av kommunens ledningsnät med vatten från Sunnes nuvarande vattenverk.

Text & foto David Myrehed

K. Nilssons Måleri ab
GETTJÄRN

Utför all slags måleriarbeten
Tel. 0565-431 00

Anders 070-543 1073
Lars 070-543 1000

Lanthandeln på Sunne hembygdsgård. Foto KM ide.

En gammal lanthandel berättar

Det står en gammal lanthandel på hembygdsgården i Sunne. Denna handel får mig att gå tillbaka i tankarna och kanske var det så här, en liten skröna om forna dar. Jag går uppför dom kraftiga stenarna som bildar trapp, jag närmar mig en utsirad dörr med små fönster, jag öppnar dörren, ett litet pling talar om för innehavaren att en kund har kommit. Jag står en stund innanför dörren och insuper atmosfären med syn och smakintryck från gamla tiders lanthandel. Hur mycket var det inte som var oåtkomligt för somliga, en dröm, för andra en nödvändig vardagsvara.

Jag smyger in i hörnet på en bänk som var avsedd att vila på för trötta ben som gått många kilometer för att handla det viktigaste. Nu tar fantasin över, jag försvinner, nu är det handlarn Johan som är i blickpunkten.

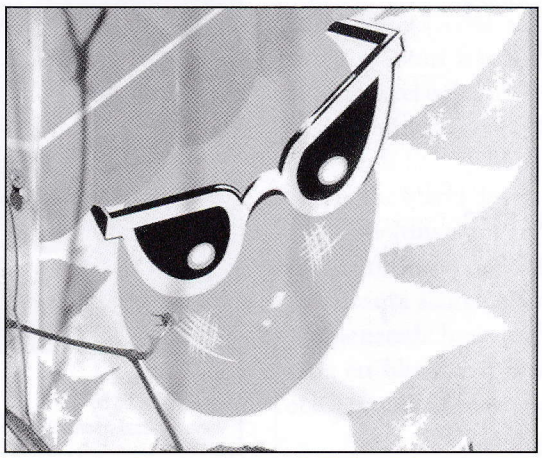

Johan var en rekorderlig khär som man sa, han var inte den som skodde sig på andra. Han försökte i möjligaste mån hjälpa de han visste hade det knapert. Han kände hela bygden med alla boende så han visste vad han hade på andra sidan disken. Han var lite av bankman, jurist, affärsman, skrivkunnig och räknekunnig var han till hjälp för fattig som rik.

Ett försynt skrammel vid dörren förkunnar att en kund hade kommit. Det var Katrin På Mon, en liten skinntorr gumma som såg bekymrad och rädd ut, och undra på det, hon var gift med en suput te khär som det inte var ordning på för fem öre. Han var inte välsedd i bygden, för det mesta drog han bara runt och söp och gjorde inte ett jota, det var Katrin som höll ihop hemmet så gott det gick genom att sy, sticka och väva. Kvinnfolken kunde nog göra det mesta själva men det var en liten outtalad hjälpverksamhet detta, man visste hur hon hade det och just nu behövde hon lite salt och ringar till konserveringsburkarna. Johan gav henne det hon skulle ha under försök till samtal men hon såg skuldmedvetet ned i golvet och svarade knappt. Johan visste att några pengar skulle han troligtvis inte få men han var inte bekymrad. Han skrev i boken, där nästan alla

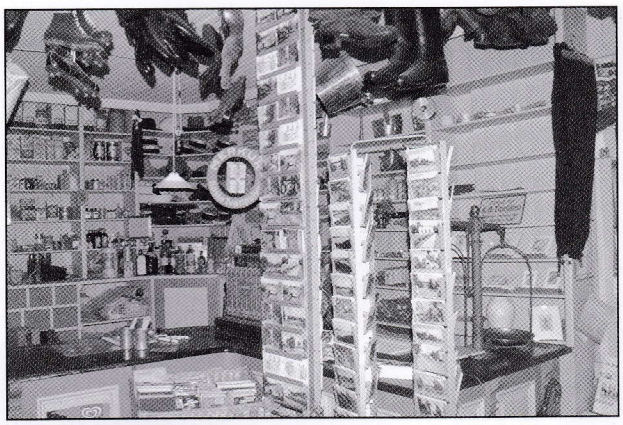

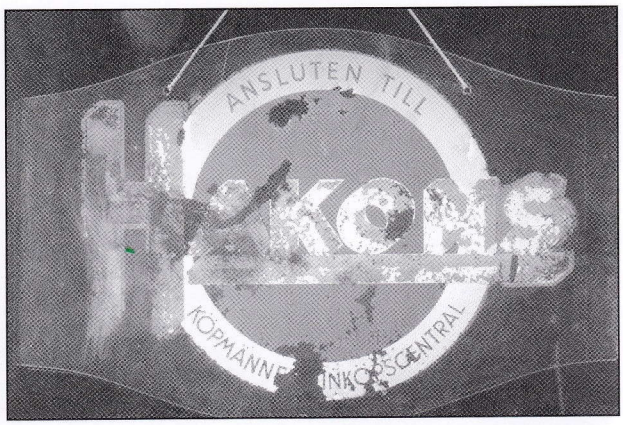

Interiör från lanthandeln. Foto Lars Wennberg.

namn i socknen fanns. Han visste att hon knaprade av på summan så gott hon kunde.

Pling, en ny kund. Nu står det en luggsliten figur innan för dörren, det är Sven Där Nol. Sven var en säregen khär. Han bodde ensam i en liten stuga nord på skogen, där han förresten sällan var. Alltid ute på språng, mest med bössan på axeln. Om det var lovlig tid till det, var han inte så noga med. Att han bodde ensam det märktes både på kläder och renslighet. Kläderna stod nästan av sig själv och ansiktet var ingrott med sot och annan lort och lukten talade om att det där med tvätt var något för veklingar. Han skulle nu ha lite snus och tobak. Han kände lite på ett par gummistövlar som stod på disken, men ställde ned dem fort när han fick reda på priset. Det fick gå med bötter till dom gamla. Sven fiskade upp en sliten portmonnä ur fickan, betalade och var ute ur affären innan Johan hann att blinka. Ganska förvånad över Sven Där Nol stängde Johan kassalådan av trä medan han muttrade för sig själv, var får han pengar ifrån den där filuren.

Nu skramlade det av vagnshjul mot vägens grus. Stadiga hästhovar trampade fram till affären där en slana var uppsatt för att binda hästarna i. Ptroo, lät det utanför och strax hördes muntra röster, dörren gick upp och in tumlade två ungdomar. Det var Vilhelm På Ängas dräng och piga, Oskar och Svea. Vilhelm På Änga var traktens storbonde. Han hade råd med både dräng och piga. Gården Änga hade den bördigaste jorden i socknen, men han var också en styv bonde det kunde ingen säga något annat. Handlarn och Wilhelm var goda kumpaner och gjorde goda affärer tillsammans. De brukade också vara bjudna på samma kalas många gånger. Det blev lite högre status på kalasen på det viset.

Nu var Oskar och Svea på väg med häst och vagn till utängarna för att sätta upp stängsel och därför behövde de nu två rullar taggtråd och nya zinkor. Johan tyckte det var roligt att språka med ungdomarna och drog ut lite extra på expedieringen.

Svea var en gladlynt och trevlig flicka och hon ville nog gärna att Oskar skulle ta mod till sig och nämna något om att bli ett par. Det fanns nämligen en liten utstuga på gården när Vilhelm och den tyckte hon skulle passa åt dem. Men Oskar var att så trög och seg av sig vad den saken anbelangade. Detta visste Johan så väl så han försökte med lock och pock få reda på om de hade gjort några framsteg på den fronten, allt under det att Oskar bara muttrade något ohörbart och Svea rodnade ända ut i örsnibbarna. Till slut slank det ur Oskar att han skulle minsann inte gå som dräng när Vilhelm På Änga i all sin tid. Nej han hade hört att de nog skulle behöva folk på bruket fram på. Då minsann skulle han inte bo i en liten utstuga på bygda så sant som han hette Oskar. Med den salvan föste han Svea framför sig ut genom dörren och snart rullade vagnen iväg bortåt vägen. Det sista man såg var Svea som satt längst bak på vagnen och dinglade med benen lika sorglös som vanligt.

Nu vaknar jag upp ur min fantasi inne i hörnet. Johan har dragit sig tillbaka till det inre kontoret och nu ser jag en gammal lanthandel som numera får vara ett museum med många saker som kan förvåna nutidens människor. Och inte vet jag, kanske min lilla skröna har hänt någon gång under en lanthandels tid. Om inte, ja så blir det bara just det – en skröna.

Göran Jonasson

Fiskare med bloss, här något beskuren. Konstnär okänd.

Selma Lagerlöfrummet på Tingsgården i Åmberg

I den gamla Tingsgården i Sunne, som Selma Lagerlöf nämner på flera ställen i sitt författarskap, inrättades på sin tid ett Selma Lagerlöfsrum. Den kände hembygdsforskaren Nathan Hedin i Sunne (1880–1969) kände författarinnan väl. Efter hennes bortgång förvärvade han en del föremål med anknytning till Mårbacka. Naturligt nog intresserade han sig för att skapa ett minnesrum över henne i Sunne Hembygdsförenings museum på Tingsgården. Även andra personer donerade – och i vissa fall deponerade – välvilligt föremål och möbler till hembygdsföreningen. Här visas några bilder med direkt anknytning till Selma Lagerlöf med anledning av 150-årsjubileet 2008.

Klockan

Golvur med Mora-verk som stått i köket på Mårbacka under löjtnant Lagerlöfs tid och som Selma Lagerlöf bekräftat är den köksklocka som Greppa, Agrippa Prestberg, prövade sina färdigheter på en gång om året. Klockan inköpt Där Ner i Mårbacka av Nathan Hedin. Deponerad av Nathan Hedin, Sunne.

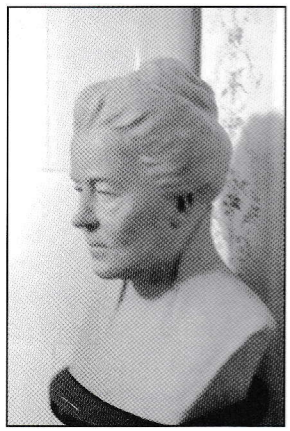

"... Pappa vet nog likaså bra som vi andra att Prästberg inte förstår sig på klocklagning, men i alla fall låter han honom stanna här flera dar och ställa med köksklockan. ... Och när Prästberg kommer på våren och begär arbete låter pappa honom ta itu med köksklockan på nytt... När han äntligen är färdig och har satt upp klockan på väggen, så brukar pendeln svänga, ända tills Prästberg har hunnit opp till landsvägen, men sedan stannar den... " Ur: *Ett barns memoarer.*

Tavla Fiskare med bloss

Oljetryck, gåva från Nathan Hedin. Vid besök i Stockholm hos morbror Oriel och moster Georgina skrev Selma Lagerlöf:

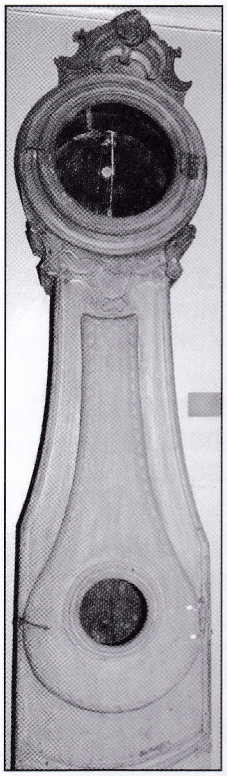

Golvuret.

På väggen ovanför taffeln hänger Ärlingssons pennteckningar. Framför taffeln står taburetten. Till höger, soffan som ursprungligen fanns på Lagerlöfsgården i Falun.

"Om jag bara kunde låta bli att tänka på ett ställe, där det inte hänger några andra tavlor på väggarna än 'Fiskare vid bloss'... som vi har fått som julpremie från Familjjournalen och Förr och Nu". Ur: *Dagbok för Selma Ottilia Lovisa Lagerlöf.*

Byst Selma Lagerlöf

Utförd av Hedda Grönqvist, Gylleby 1924.

Taburetten

Klädsel broderad av Ellen Lundgren.

Pennteckningarna

"Kusin Kristoffer" och "Överste Beerencreutz" är tecknade och skänkta av Erling Ärlingsson 1957.

Soffan

Den har fram till 1918 stått i Jerusalemsrummet på Lagerlöfsgården i Falun. Den flyttades sedan till Mårbacka och fick ny klädsel, samma klädsel som nuvarande soffan i salongen. Köptes av Ellen Lundgren den 27 mars 1943, hon var husföreståndarinna på Mårbacka. Soffan inköptes efter hennes död av fru Fanny Huss, Sunne, som skänkte möblerna till Lagerlöfsrummet på Tingsgården.

Text och & Lars Wennberg

Kulturveckan i Sunne

10–17 AUGUSTI 2007

Följ programplaneringen under våren på
www.kulturveckanisunne.se
www.sunne.se
Sunne Turism 0565 167 70

Stiftelsen SELMA LAGERLÖFS Litteraturpris

STIFTELSEN
SELMA LAGERLÖFS
LITTERATURPRIS

1983 25 2008
år

Byt värmesystem NU

VI HAR ALTERNATIVEN
SPANNMÅL • PELLETS • VED
VÄRMEPUMPAR • OLJA

VI FIXAR ALLT I
PANNRUM • BADRUM
TVÄTTSTUGA • KÖK

VI SÄLJER FÖLJANDE FABRIKAT
ECO-TEC • PELLEX • VEDSOL • BAXI
AUTOTERM • NIBE • PULSONEX • CTC

Butik och kontor öppet
Mån- Tis- & Torsdagar 16.15-18.00

SUNNE VVS & OLJESERVICE

Järnvägsgatan 8 686 30 Sunne
Tel. 0565-138 18, 070-661 38 19
Fax. 0565-135 65

PRODUKTION AV:
★ Reklamfoldrar
★ Vykort
★ Böcker
★ Tidningar
★ Hemsidor

KM ide

Kjell Sundström ☎ 0565-303 20
kjell@km-ide.se
www.km-ide.se

RAMSTRÖMS TRYCKERI

Etablerat 1917

Box 55 686 22 SUNNE
Sundgatan 13
Tel: 0565-140 50
Fax: 0565-7115 25

e-post: olle@ramstromstryckeri.se

JÖNSSONS BUSS

Ett 80-årigt familjeföretag

- **Beställningstrafik**
- **Sällskapsresor**
- **Linjetrafik**

0565-68 94 50
Holmby 2, 686 93 SUNNE

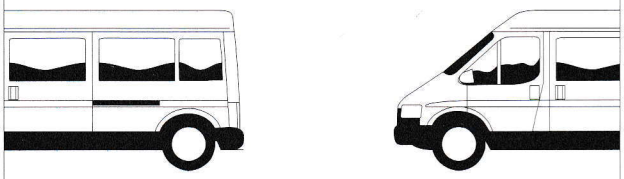

BERGQVIST

GUMMIVERKSTAD AB SUNNE 0565-71 14 35

Industrigatan 9, 686 30 SUNNE

däck och fälgar
till allt som rullar

NEA gruppen
SUNNE EL INSTALLATIONER

Elinstallation
Elgrossist
Service

Brårudsallén 8
686 24 SUNNE

Tel 0565-178 50
Fax 0565-178 65

nya
sunne grossisten

Företags- och Föreningsleverantören
i Fryksdalen

Kontorsmateriel – Emballage – Torkpapper
Dricka – Konfektyr – Snabbmat

Norrgårdsgatan 9 A
686 35 SUNNE
Tel. 0565-100 87

www.sunnegrossisten.com

Carlssons Rör
i Sunne AB

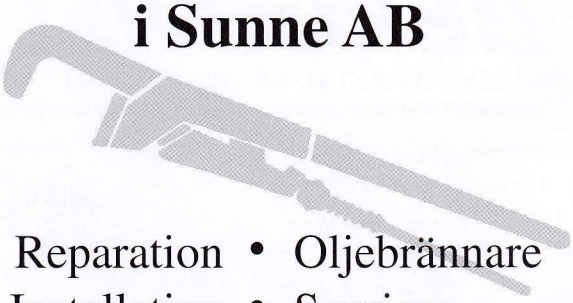

Reparation • Oljebrännare
Installation • Service
Vatten • Värme
Pannor • Avlopp

Mellby 26, 686 91 Sunne

☎ **0565-311 19, 070-573 39 59**

LBC WETAB

SUNNE 0565-71 12 55
TORSBY 0560-120 60

— VI UTFÖR —
Transporter ▪ Maskinarbeten
Krossning av berg ▪ Väggrusning

— VI LEVERERAR —
MAKADAM ▪ GRUS ▪ SAND
MATJORD ▪ TÄCKBARK
CONTAINERUTHYRNING

www.lbcwetab.se

Järnbolaget

SUNNE 0565-135 20 TORSBY 0560-120 40 HAGFORS 0563-120 90

– Hem och Industri –

NAO
ENTREPRENAD AB
SUNNE

0565-127 19, 120 17
Mobil. Allan: 070-644 97 00

HYDRO

OMBUD FÖR NORSK HYDRO

Hjerpe Buss AB

Lövstaholm

Beställningstrafik

Linjetrafik

Skolskjutsar

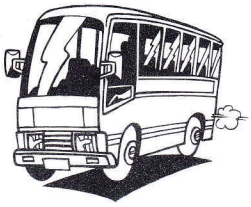

Lars Hjerpe 0565-850 78
www.hjerpebuss.se

ELON -butik med vitvaror och hushållsapparater

Hos oss finner du allt inom:
El & VVS-material
Belysningsarmatur
Badrumsinredning
Bygginredningsdetaljer
El & Handverktyg
Nyckeltillverkning m.m m.m

Vi utför med egna montörer:
Installationer & service inom EL - VVS - KYL

ÅKES
EL & BYGG AB
Badhusg. 7 Sunne
ELON
0565 - 178 70
www.akesel.se
INSTALLATIONER & SERVICE EL - VVS - KYL

Badhusgatan 7, Sunne
Tel. 0565 - 178 70
www.akesel.se • info@akesel.se

VÄLKOMMEN
TILL VÅR
BILUTHYRNING

NORRGÅRDSGATAN 1, SUNNE
0565-74 40 00
www.helmia.se

Helmia Bil

BROBY FÄRGHALL ALCRO

GÖR ETT BESÖK
HOS OSS
DET LÖNAR SIG

Bryggaregatan 3
SUNNE
Tel 0565-107 20

Välkomna till

HEMBYGDSFÖRENINGENS

ÅRSMÖTE 2008

SUNNE

Söndag 9 mars kl. 15.00
på Askersbygården

Program:
Årsmötesförhandlingar
Vi bjuder på kaffe och smörgåstårta

Styrelsen

Ramströms Tryckeri AB 2008